

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра романо – германської філології

ЗАЙМЕННИКИ ЯК ПОКАЗНИКИ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У
РОМАНІ М. ЛЕВІ «ВІН ТА ВОНА» (M. LEVY «ELLE ET LUI»)

Кваліфікаційна робота здобувача
освітнього ступеня _____ магістр _____
(бакалавр, магістр)
Спеціальності _____ 014. Середня освіта _____

Мова і література (французька)

(шифр і назва спеціальності (спеціалізації, предметної спеціальності))
освітньої програми _____ Середня освіта _____

Мова і література (французька)

(назва освітньої програми)

Тернової Наталії Костянтинівни

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

Керівник _____ канд. пед. наук, доц. Радкіна В.Ф.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Рецензент _____ доктор філол. наук,

професор Шевчук Т.С.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Робота допущена до захисту
на засіданні кафедри романо-германської філології

протокол № 5 від « 4 » грудня 20 19 р.

Завідувач кафедри


(підпис)

Радкіна В. Ф.
(прізвище, ініціали)

Робота пройшла публічний захист
на відкритому засіданні ЕК
« 23 » січня 20 20 р.

Оцінка 99
(за стобальною шкалою)

відмінно
(за традиційною шкалою)



Голова ЕК
(підпис)

д. філол. наук, проф. Ступак І.В.
(прізвище, ініціали)

Анотація

до кваліфікаційної роботи Тернової Н. К. на тему

«Займенники як показники гендерних відносин на матеріалі роману М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»)

Дана кваліфікаційна робота присвячена дослідженню гендера як аспекту мовної особистості, репрезентованого у тексті сучасного художнього твору письменника М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»).

Актуальність дослідження зумовлена посиленою увагою до вивчення функціонального навантаження гендеру у лінгвістиці та його відображенні у мовленнєвій поведінці індивідів та зв'язку з їх приналежністю до тієї чи іншої статі.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків.

У вступі розкрито актуальність та наукову новизну роботи, визначено мету, об'єкт та предмет, а також гіпотезу дослідження, вказані основні завдання та методи, зазначена джерельна база та практичне значення виконаної роботи.

Перший розділ дослідження має назву «Теоретичні засади вивчення гендерних відносин у сучасній французькій мові». У даному розділі розглянуто гендерний аспект як актуальний напрям лінгвістичних досліджень, особливості вираження гендерних відносин та явище гендерної стилізації у сучасній французькій мові.

У другому розділі «Займенники як показники вираження гендерних відносин у романі М. Леві «Він та Вона» (M. Lévy «Elle et Lui»)) вивчено систему займенників та їх функціональні характеристики для передачі прагматичних та стилістичних особливостей гендерних ознак протилежних статей.

Третій розділ кваліфікаційної роботи «Займенники у французькій мові: методика їх навчання у старших класах закладів середньої освіти» ознайомлює з методикою викладання граматичного матеріалу на уроках французької мови та із нестандартними підходами до активізації знань за темою «Займенники у французькій мові» для учнів старших класів.

У висновках узагальнюються отримані результати теоретичного та практичного дослідження.

Список використаних джерел складає 105 найменувань. Додатки містять діаграми з інформацією про відсоткове співвідношення використання займенників у тексті роману М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи - 97 сторінок.

Ключові слова: займенники, гендер, лінгвістика, гендерна ідентифікація, семантичний характер займенників, мовленнєва поведінка, мовна особистість .

Summary

to a thesis of N. Ternova on a topic

«Pronouns as indicators of gender relations on the material of the novel of M. Levy «Elle et Lui»»

This qualifying work is devoted to the study of gender as an aspect of linguistic personality, represented in the text of the contemporary artwork of the writer M. Levy "Elle et Lui" (M. Levy «She and Him»).

The relevance of the study is due to the increased attention to the study of the functional load of gender in linguistics and its reflection in the speech behavior of individuals and their affiliation with a particular gender.

Qualification work consists of an introduction, the main part of the study, which consists of three sections, conclusions and appendices.

The introduction reveals the relevance and scientific novelty of the work, defines the purpose, object and subject of the study, outlines the main tasks and methods of analysis, specifies the source base and practical significance of the work performed, provides a description of the structural parts of the qualification work.

The first section of the study is entitled "Theoretical Grounds for the Study of Gender Relations in Modern French." This section discusses the basic principles of the work of domestic and foreign scholars in terms of the development of gender linguistics and the study of features of gender identification in oral and written speech. The peculiarities of gender stylization of artistic text are investigated.

In the second section, "Pronouns as indicators of the expression of gender relations in modern French, based on the material of Marc Lévy's «Elle et Lui» («She and Him»), the functional role of the writer in using certain types of pronouns and related syntactic constructs, which influence the manifestation of gender characteristics of men and women in the text of a work of art.

The third section of the qualification contains information on the method of teaching grammar material in French lessons in high school, introduces the methods of conducting lessons in French and provides a detailed synopsis of the lesson.

The list of sources used is 105 items. Appendices contain charts showing the percentage of pronouns used in the text of the novel «Elle et Lui» («She and Him»). Total amount of the qualifying work is 97 pages.

Keywords: pronouns, gender, linguistics, gender peculiarities of men and women, gender identification, typical psychological qualities of men and women, semantic character of pronouns, speech behavior, linguistic personality.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ	12
1.1. Гендерний аспект як актуальний напрям лінгвістичних досліджень.....	12
1.2. Особливості вираження гендерних відносин у сучасній французькій мові.....	23
1.3. Явище гендерної стилізації у сучасній французькій мові.....	31
Висновки до Розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. ЗАЙМЕННИКИ ЯК ПОКАЗНИКИ ВИРАЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У РОМАНІ МАРКА ЛЕВІ «ВІН ТА ВОНА» (MARC LEVY «ELLE ET LUI»).....	40
2.1. Система займенників у романі М. Levy «Elle et Lui».....	40
2.2. Функціональні характеристики займенників у романі М. Levy «Elle et Lui».....	45
Висновки до Розділу 2	67
РОЗДІЛ III. Займенники у французькій мові: методика їх навчання у старших класах закладів середньої освіти.....	69
3.1. Методика навчання граматики на уроках французької мови у старших класах.....	69
3.2. Нестандартні підходи до активізації знань учнів за темою «Відносні та присвійні займенники французької мови» на старшому етапі навчання.....	74
Висновки до Розділу 3.....	80
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	85
ДОДАТКИ.....	95

ВСТУП

Актуальність теми. Аналіз наукових праць психолінгвістичного напрямку свідчить про стрімко зростаючий інтерес до вивчення гендеру у контексті лінгвістики.

В наш час гендерні дослідження – це дуже актуальний напрям лінгвістичних досліджень, який не є остаточно сформованим через постійний розподіл відповідальності чоловіків та жінок, зміну соціальних ролей та формування різних концептосфер в залежності від статі. Тому дуже важливо детально дослідити понятійний апарат гендеру та проаналізувати його зв'язок із відмінностями чоловічої та жіночої мовленнєвої поведінки на рівні семантики та прагматики.

Велика кількість гендерних особливостей імпліцитно та експліцитно присутні у художньому тексті, оскільки в ньому представлена реальна дійсність, творчим та концептуальним чином переосмислена письменником. Тому, на наш погляд, вивчення способів відображення гендерного фактору за допомогою лінгвістичних засобів типових маскулинних та фемінінних психологічних якостей, рис особистості та способів соціальної поведінки, які у суспільстві традиційно вважаються «чоловічими» або «жіночими», є дуже своєчасним та необхідним.

Однак вивчення граматичних частин мови, а саме займенників як показників гендерних відносин потребує більш конкретизованого підходу, що і обумовлює актуальність обраної нами *теми* «Займенники як показники гендерних відносин в романі Марка Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»)).».

Метою даної кваліфікаційної роботи є вивчення функціональної ролі займенників як показників гендерної ідентифікації людини у романі М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»).

Досягнення мети передбачає вирішення наступних *завдань* :

- розглянути поняття «гендер», «гендерні особливості чоловіків та жінок» та засоби їх вираження у сучасній французькій мові;
- вивчити особливості гендерної стилізації у сучасній французькій мові;
- дослідити відтворення за текстом художнього твору мовної особистості чоловіка та жінки;
- визначити особливості прояву гендерного фактору на прагматичному рівні у художньому тексті;
- проаналізувати нестандартні підходи до активізації знань учнів старших класів за темою «Вказівні та присвійні займенники французької мови».

Об'єктом дослідження є займенники як показники гендерних відносин у французькій мові.

Предмет дослідження – займенники як засіб реалізації характеристик гендерних відносин у романі М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»).

Представлені об'єкт та предмет дослідження, а також сформульована мета і відповідні завдання обумовлюють застосування наступних **методів** :

- *інтерпретації*. Застосовується для вивчення та дослідження концептосфери чоловічих або жіночих образів в залежності від їхніх вчинків, дій або мовленнєвої поведінки у тексті роману М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»).
- *дескриптивний метод*. Використовується для опису психологічного стану головних героїв або їхнього звичного способу життя.
- *методи контекстологічного та кількісного аналізу*. В ході контекстологічного аналізу досліджується вплив на мовленнєву семантику головних персонажів роману гендерних особливостей характеру, рольової структури комунікації, соціальних факторів та умови функціонування мови. Результати *кількісного* аналізу демонструють частоту застосування М. Леві окремих категорій займенників у тексті роману «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»).

Сукупність зазначених методів надає можливість здійснити повноцінне дослідження гендерних факторів мовлення у художній літературі.

Теоретична основа нашої роботи базується на матеріалах наукових праць з вивчення гендерної лінгвістики (Кириліної А. В., Космеди Т. А. Семашко Т. Ф. та ін.), розвитку сучасної французької мови (Селіванової О. О., Сухової О. А., Гака В. Г. та ін.), психології статевих відмінностей та гендерних особливостей мовленнєвої поведінки (Ананьєва Б. Г., Беляєвої Ю. А., Ільїна Є.П., Кона І. С. та ін.), специфіки гендерного дискурсу (Кириліної А. В., Томської М. В., Токаревої О. Н.), особливостей чоловічого та жіночого стилю написання (Горошко О. І.). Практична частина роботи базується на романі сучасного французького письменника Марка Леві «Він та Вона» (М. Levy «Elle et Lui»).

Новизна кваліфікаційної роботи полягає в тому, що вперше зроблена спроба аналізу займенників як показників гендерних відносин.

Гіпотеза кваліфікаційної роботи: так як займенники вказують на предмет, вони можуть виступати показниками гендерних відмінностей, стереотипів та цінностей жінок та чоловіків і характеризувати рівень сформованості їх мовленнєвої поведінки.

Апробація дослідження. Матеріали, отримані в процесі роботи над дослідженням, обговорювалися на декількох наукових конференціях, а саме : на VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями європейського наукового простору: пошук студента», з нагоди Всеукраїнського дня науки та Дня слов'янської писемності (15 травня 2019 р., м. Ізмаїл), на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Науковий пошук студентів XXI ст.: актуальні питання гуманітарних і соціально-економічних наук» (14 листопада 2019 р., м. Ізмаїл), а також на Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Вітчизняна наука

на зламі епох : проблеми та перспективи розвитку» (21 листопада 2019 р., м. Переяслав).

Результати апробації даної кваліфікаційної роботи знайшли своє відображення у 2 наукових статтях (бібліографічні дані надані у списку використаних джерел і літератури).

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих практичних результатів при вивченні дисциплін «Теоретичний курс французької мови», «Основи психології та педагогіки», «Методика навчання іноземних мов», при виконанні курсових та кваліфікаційних робіт з філології та методики навчання французької мови у середній школі, а також при проходженні педагогічної практики у ЗСО.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота містить наступні структурні елементи : вступ, три розділи, висновки до кожного розділу та загальні висновки, список використаних джерел, який включає 105 найменувань. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи - 97 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

1.1. Гендерний аспект як актуальний напрям лінгвістичних досліджень

У сучасному суспільстві становлення досліджень гендерних відносин пов'язане з такими традиціями соціально-гуманітарного знання, як психоаналіз, структуралізм, феноменологія. Гендерні дослідження базуються на передумові, що усі соціальні феномени та процеси мають гендерних вимір. У якості особливої галузі соціально-гуманітарної науки гендерні дослідження існують відносно недовго, що надає нові стимули у вивченні гендерних проблем, які виникають у сучасному соціумі.

Слід зазначити, що дана проблема знаходить своє відображення у дослідженнях фізіологів, психологів, соціологів, таких як Без С. Л., Каменська О. Л., Кириліна А. В., Кон І. С., Коноплева Н.А., Макаров В.В. Харламенкова Н. Є., Бейлі С., Пірсон Дж. С. та ін.

Гендерні відносини - це тип суспільних відносин, що виникає у процесі відтворення людського роду. Гендерні стосунки полягають у соціально нормальних взаємовідносинах статевих класів та вікових груп.

Згідно із терміном Р. Столлера, гендер - це соціально-психологічна характеристика особистості, тобто стать з соціальної точки зору. Гендер представляє собою визначення чоловіків та жінок на основі їх соціальної ролі. На відміну від "статі", гендер визначається концепцією задач, функцій та ролей, призначених суспільством для чоловіків та жінок в їх соціальному та приватному житті.

Отже, відмінність між поняттями "гендер" в "стать" полягає у тому, що термін "стать" описує біологічні відмінності між людьми, що визначаються

генетичними особливостями будови клітин, анатомо-фізіологічними характеристиками та дітородними функціями.

Разом з розвитком гендерних досліджень у галузі соціальних наук формується поняття "гендерний підхід" - об'єктивна родова ознака культури, притаманної активній представничій демократії, суть якої - врахування інтересів обох соціально-статевих груп суспільства. Даний термін відрізняється тим, що він спрямований на жінок та чоловіків, а не на певну стать окремо. Як підкреслює Ільїн Є.П. [37, с. 320], на перший план гендерний підхід висуває:

- Відмінності між інтересами чоловіків та жінок в межах спільного побуту, те, як вони взаємодіють та висловлюються;
- традиції та ієрархічні уявлення, які визначають статус чоловіків та жінок у родині та суспільстві загалом, завдяки якому чоловіки зазвичай домінують над жінками;
- Відмінності серед чоловіків та жінок, які базуються на віці, добробуті, національних ознаках та інших факторах;
- Напрямок зміни гендерних ролей та взаємовідносин, який, у більшості випадків, проходить доволі швидко, як результат соціальних, економічних та технологічних тенденцій.

Гендер у широкому розумінні не обов'язково співпадає з біологічною статтю індивіда.

Питання, яке ставлять перед собою дослідники цієї галузі, полягає у визначенні ролі біологічних та соціокультурних факторів у формуванні відмінностей у психіці чоловіка та жінки (статевого дипсихізму).

Виокремлюють наступні гендерні складові особистості - гендерна ідентичність, гендерна роль, гендерний стереотип.

Гендерна ідентичність — усвідомлення особистістю себе як представника чи представниці статі, гендеру, відчуття свого жіночого,

чоловічого або андрогінного тіла, усвідомлення своєї приналежності до чоловічої, жіночої або іншої статі у соціальному контексті.

Згідно із Харламенковою Н.Є. [91, с. 56-64] , гендерна ідентичність необов'язково співпадає з біологічною статтю. Люди, чия гендерна ідентичність співпадає з приписаною при народженні статтю, називаються *цисгендерними*, а ті, в кого ці характеристики не співпадають - *трансгендерними*.

Процес гендерної диференціації в людини є соціально обумовленим. Соціальна диференціація починається з моменту визначення статі дитини та її фіксації шляхом присвоювання дитині імені (чоловічого або жіночого).

З цього моменту розпочинається процес навчання дитини гендерній ролі відповідно з культурними особливостями даного суспільства та під впливом певних стереотипів.

Таким чином, бути чоловіком або жінкою - це означає не тільки бути людиною з певною анатомією, але і слідувати певним соціокультурним очікуванням, які ставить перед людиною суспільство.

Гендерна ідентифікація - процес, результатом якого є гендерна ідентичність - єдність поведінки та самосвідомості індивіда, який відносить себе до певної статі та орієнтується на вимоги відповідної гендерної ролі.

Гендерна роль - сукупність прав, обов'язків, норм поведінки чоловіка та жінки у певному суспільстві у певний історичний час.

На думку Кона І.С. [48, с. 27] , гендерні ролі залежать не тільки від культури, але і від історичної епохи. Він зазначає, що традиційна система диференціації статевих ролей і пов'язаних з ними стереотипами фемінінності-маскулінності характеризується тим, що жіночі та чоловічі види діяльності і особисті якості різко відрізняються та здаються полярними.

Дані відмінності висвітлювались релігією або посиланнями на природу, а також вважались непорушними; жіночі та чоловічі функції були не просто

взаємодоповнюючими, але також ієрархічними, для жінки була призначена залежна, покiрна роль. Зараз майже у всiх культурах у вiдношеннi до гендерних ролей вiдбуваються радикальнi змiни, що призводить до формування гендерних стереотипiв.

На формування гендерної ролi iстотний вплив мають гендернi стереотипи - стандартизованi, спрощенi уявлення вiдносно типiчних для чоловiкiв та жiнок моделей поведiнки та рис характеру, притаманних конкретнiй культурi.

Видiляють гендернi стереотипи, якi стосуються нормативних уявлень про поведiнковi, психологiчнi особливостi чоловiкiв та жiнок; стереотипи, якi стосуються утримання професiйної дiяльностi (для жiнок - обслуговуюча та виконавча, для чоловiкiв - iнструментальна, творча, управлiнська) та стереотипи, пов'язанi з сiмейними та професiйними ролями чоловiкiв та жiнок.

На сьогоднiшнiй день науковцi, якi займаються дослiдженнями у галузi диференцiйної психологiї (Рогов Є.І., Ананьєв Б. Г. та iн.), розрiзняють 3 типи психологiчної статi особистостi або 3 типи гендерних ролей - маскулiнний, фемiнний, андрогiнний.

Маскулiннiсть та фемiннiсть - нормативнi уявлення про соматичнi, психiчнi, поведiнковi властивостi, характернi для чоловiкiв та жiнок.

До змiсту маскулiнної ролi входять характеристики активної, домiнанти, iнструментальної поведiнки (самостiйнiсть, незалежнiсть, наполегливiсть, здатнiсть керувати, готовнiсть ризикувати, сила, агресивнiсть тощо).

Основними характеристиками фемiнної ролi є залежнiсть вiд оточуючих, експресивнi, необхiднi до встановлення близьких мiжособистiсних вiдносин характеристики - вiрнiсть, м'якiсть, ніжнiсть, поступливiсть, здатнiсть до емпатiї i т.д.

Для андрогінної ролі властиве поєднання характеристик фемінінної та маскулінної ролей, а також гнучкість переходу від однієї до іншої ролі в залежності від вимог ситуації.

Біологічно обумовлені (вроджені) тенденції формують різноманітні моделі поведінки та типічні психологічні особливості, властиві чоловікам та жінкам.

Особливості як чоловічої, так і жіночої психіки визначаються еволюційно - генетичною доцільністю.

Дослідники Ананьєв Б.Г. [4, с. 319-324] та Геодакян В. А. [24, с. 9-15] розглядають такі типи психологічних особливостей поведінки обох статей, які можуть справити вплив на стосунки між чоловіком та жінкою.

1. Орієнтація на родину.

І чоловік, і жінка є орієнтованими на дім та родину, але у цьому полягає їх міжстатева відмінність. Жінка орієнтована на налагодження родинного затишку та гармонії.

Чоловік орієнтований на зовнішні взаємозв'язки. Його задача полягає у тому, щоб зробити зовнішні умови максимально комфортними для того, щоб сім'я могла існувати і не мати ні в чому потреби.

На цей факт впливають мотиваційні причини : для жінок успіх у стосунках та діти мають основоположне значення і превалюють над успіхом в роботі та соціальним статусом. Для чоловіків важливіше досягти висот у своїй справі, соціальній кар'єрі як основі успіху у коханні.

Психоаналітики пояснюють підвищену потребу чоловіків у самоствердженні через роботу як прояв безсвідомого комплексу "заздрості до материнства" (чоловік розуміє, що не може, як жінка, створити, народити, і тому, щоб продемонструвати свою перевагу, він повинен створювати нове в роботі, бізнесі, науці, мистецтві, суспільстві, досягати влади та визнання).

На даний момент роль чоловіка у родині та роль жінки у родині істотно змінилась у зв'язку із світовими соціальними, економічними кризами та проблемами, виникненням "вільних" міжстатевих відносин, модифікацією уявлень про цінності у стосунках між чоловіком та жінкою, тому часто можна спостерігати, що саме жінка налагоджує зовнішні взаємозв'язки, а чоловік - внутрішні.

2. Сприйняття оточуючої дійсності.

Чоловікам властиво використовувати логіку і намагатися все прорахувати. Жінки більше довіряють почуттям та інтуїції.

Долаючи життєві труднощі, чоловіки і жінки поводять себе різним чином. Перші звертаються до допомоги інтелекту, вольовій та фізичній силі, іноді агресивним реакціям, прямолінійності.

Жінки, у більшості випадків, долають перешкоди завдяки хитрості та спритності, рівень їхньої агресивності знижений, проте вербальні та комунікативні вирішення конфліктних ситуацій є сильнішими.

В екстремальних умовах чоловіки зовні тримаються більш холоднокровно, спокійно, стримано, а жінки більш збуджувані, емоційні, але фактично виявляється, що вони більш витривалі у стресових обставинах, здатні витримати їх без значних втрат для здоров'я, що пояснює більшу тривалість їхнього життя.

У стресових ситуаціях жінки мають енергетичні та інформаційні, комунікативно-мовленеві переваги, а також переваги на рівні вербальної пам'яті. Однак у більшості життєвих обставин перевага стоїть за чоловіками, оскільки вони проявляють більшу активність у вирішенні проблем, мають перевагу у швидкості та координації дій, у просторовій орієнтації, у математичному та логічному вирішенні проблем, більш холоднокровні.

Неспокій, емоційність та стурбованість жінок перешкоджають їм вирішення особистих та життєвих стресових питань, призводять до того, що вони більш піддаються нервовим та психічним розладам.

Жінки частіше розмовляють та обговорюють свої негаразди, просять про допомогу, звертаються до лікарів, відчують страхи, тривогу, занепокоєння, але чоловіки, зовні мало проявляючи свій неспокій та не показуючи невротичних симптомів, зазнають більш негативного ефекту від стресів, що впливає на їх фізичне здоров'я.

Неуспіх у кар'єрі - причина чоловічих психічних розладів, труднощі та негаразди у стосунках - жіночих.

3. Соціальна роль.

Жінка має енергетичні, інформаційні, психічні переваги, проте у соціумі вона поступається головною роллю чоловікові.

По-перше, у суспільстві цінується організована, активна позиція, притаманна чоловікам, що забезпечує прогрес техніки, науки, мистецтва, суспільного життя.

По-друге, у соціумі нормативно закріплені чоловічі привілеї, існують традиції розподілу гендерних ролей, традиції залежного положення жінок, що автоматично ставить їх на другорядний план.

На психологічні особливості обох статей впливають також традиції виховання у родині. Прийоми виховання формують в дитині ознаки характеру, притаманні її біологічній статі.

Мужній чоловік характеризується як стійкий, сміливий, наполегливий, практичний, небагатослівний, сильний, владний. Показники високого рівню інтелекту є доповненням до цього психологічного портрету.

Жіночна жінка характеризується підвищеною емоційністю, непередбаченістю, має потребу у піклуванні та турботі оточуючих, має від них залежність.

Існують виключення в даних типах гендерних ролей.

Жіночний чоловік - боязкий, несміливий, нездатний до лідерства, м'який та занадто добрий, часто нагадує жінку і за будовою тіла, і психологічно.

Мужня жінка відрізняється схильністю до домінування, до ризику, самостійності, вона рішуча, смілива, витривала, різка, зовнішнє може бути чоловікоподібною.

Таблиця 1.1

**Сукупність типічних ознак характеру чоловіків та жінок
(за Дж. Маккі та А. Шеріфс)**

Характеристика	Чоловіки	Жінки
Спосіб подолання перешкод	Інтелект, сила	Хитрість, спритність
Орієнтованість на проблеми	Перспективна	Поточна
Потреба у емоційних стимулах	Знижена	Підвищена
Основа рішень	Розсудливість	Чуттєвість
Характер	Замкнений	Відкритий
Ставлення до оточуючого світу	Реалістичне, критичне	Ідеалізоване, інтуїтивне
Поведінка	Стримана	Емоційна
Тип мислення	Словесно - логічне	Наочно - дійсне
Об'єкт уваги	Зміст	Форма
Спостережливість і точність	Знижені	Підвищені
Орієнтованість	Ділова	Особиста
Ставлення до оточуючих	Прямолінійне	Гнучке
Реакція на критику	Агресивна	Спокійна

Сукупність головних типічних ознак характеру, властивих чоловікам та жінкам можна звести у таблицю, спираючись на дослідження Дж. Маккі та А. Шеріффс [105, р. 451 – 464].

Згідно із вищезазначеними фактами стає зрозумілим, що сучасному суспільству властиве стереотипне мислення і сприйняття гендерних відмінностей.

Гендерні стереотипи - сформовані у культурі узагальнені уявлення (переконання) про те, як дійсно поведуть себе чоловіки і жінки. Термін слід відрізнити від поняття *гендерна роль*, яке означає сукупність очікуваних зразків поведінки (норм) для чоловіків та жінок.

Поява гендерних стереотипів обумовлена тим, що модель гендерних відносин історично вибудовувалась таким чином, що статеві відмінності розташовувались над індивідуальними, якісними відмінностями особистості чоловіка та жінки. Гендерні стереотипи формуються насамперед в рамках певної культури.

Культурні стереотипи - це невід'ємна складова свідомості. Стереотип, який акумулює певний стандартизований колективний досвід і нав'язаний індивіду в процесі навчання та спілкування з оточуючими, що допомагає йому орієнтуватися у житті та спрямовує його поведінку у необхідне русло. Він висловлює ставлення, установку конкретної соціальної групи. Різні групи та культури мають абсолютно протилежні гендерні стереотипи.

У процесі соціалізації стереотипи активно функціонують у якості гендерних схем.

Гендерні схеми - це когнітивні категорії гендеру. Вони керують процесами обробки отриманої інформації таким чином, що побачене починає сприйматися, запам'ятовуватися та інтерпретуватися відповідно з уявленнями про гендер.

У філософських, психологічних, культурологічних текстах прослідковуються гендерні стереотипи. Можна виокремити бінарні опозиції, які стереотипно надаються *чоловіку-жінці*:

Логічність - інтуїтивність, абстрактність - конкретність.
Передусім, мужність співвідноситься з логічністю, а жіночність - з інтуїтивністю. Чоловіче мислення відрізняється схильністю до узагальнень, абстрактністю, раціональністю. Жінки частіше розмірковують інстинктивно, проте їх цікавлять конкретні речі.

Інструментальність - експресивність, свідомість - безсвідомість.
Існує стереотипна думка, що жіноча чуттєвість, емпатичність, емоційна експресивність відрізняють її від чоловіка з його інструментальною врівноваженістю, орієнтованою на мету та компетентність. Завдяки цим рисам вважається, що жінки більш гнучкі, чуйні.

Влада - покірність. Жіночим вважаються також вірність, відданість, жертівність, терпіння, покірність. Чоловіка розглядають як людину, яка має протилежні якості, і тому чоловіча та жіноча сутність осмислюються у категоріях *влада - покора*.

Порядок - хаос. Окрім того, науковий погляд на гендерну диференціацію форми і матерії висловлюється у протиставленні порядку і хаосу. Оскільки чоловічий дух оформлює, дисциплінує, організовує, то він є початком порядку. Безлад і хаос розглядаються як прояв жіночого початку.

Разом з тим, сучасні дослідники жіночої та чоловічої психології не погоджуються з даним ствердженням [49, с. 64]. Вони наголошують, що чоловіки здатні спочатку зафіксувати будь-яку проблему, і лише потім розв'язувати її, жінки ж аналізують взаємовідносини по ходу справи. І, якщо чоловікам властиво фокусуватися на одній проблемі, то жінки фокусуються на цілі, проте тримають в розумі і широку картину поля дії.

Незалежність, індивідуальність - близькість, колективність. Важливий гендерний стереотип полягає у тому, що жінкам властиво слідувати насамперед не за об'єктами та вирішенням завдань, а за добробутом людей, які входять до їхнього кола спілкування. Жінки на перше місце ставлять стосунки між людьми, в той час як чоловіки у всіх суспільствах більш незалежні, домінантні, владні, авторитарні та рішучі. Жінки ж більш обережні, схильні до покірності, чуйні та демократичні.

Імпульсивність, активність - статичність, пасивність. Згідно стереотипних уявлень сила, активність, рух, життя походять від чоловічого початку, жінка ж дає лише пасивні матерію. Сучасні дослідники протиставляють активність, схильність до ризику, деспотичність, імпульсивність чоловіків і покірність, пасивність, залежність, слабкість жінок.

Непостійність, невірність, радикалізм - постійність, вірність, консерватизм. Також у культурі існує стереотипне переконання, що жінки відрізняються консервативністю, вірністю усьому усталеному, чоловіки - радикалізмом, нестабільністю.

Отже, як показують сучасні наукові дослідження, психологи, філософи, антропологи обґрунтовують відмінності статей, гендерні відмінності чоловіків та жінок. Соціологічне значення понять *чоловічий-жіночий* отримує свій зміст завдяки спостереженню над існуючими чоловічими та жіночими індивідами. Ці спостереження показують, що ні в біологічному, ні в психологічному сенсі немає абсолютної мужності або жіночності. У кожній особистості відображається "суміш" біологічно-психологічних ознак своєї та протилежної статі.

1.2. Особливості вираження гендерних відносин у сучасній французькій мові

Говорячи про особливості вираження гендерних відносин у сучасній французькій мові, перш за все, слід звернути увагу на особливості функціонування категорії роду. У французькій мові, на відміну від української мови, існує тільки два роди – чоловічий і жіночий. При цьому домінуючою є категорія маскулінності, тобто чоловічий рід. Як стверджує О. І. Богомолова, «у сучасній французькій мові граматичний рід – це категорія суто формальна, яка не спирається на смислові протиставлення, але, тим не менш, цілком стійка» [14, с. 62].

На сучасному етапі розвитку французької мови категорія роду продовжує змінюватися. Найбільш яскравим проявом цього процесу є фемінізація іменників, яка в останнє сторіччя набула широкого поширення і призвела до того, що іменники чоловічого роду утворюють жіночий рід за допомогою різних засобів. Наприклад, іменник *un lecteur* (лектор, читач), яке традиційно завжди було іменником чоловічого роду, сьогодні може приймати форму жіночого роду – *une lectrice* (лекторша, читачка). Даний іменник має також форму жіночого роду множини – *des lectrices*.

Чоловічий рід у французькій мові є універсальним і виконує функцію так званого «загального» роду. У деяких випадках він служить для позначення осіб будь-якої статі або групи осіб різної статі. Так, якщо мовець має на увазі режисера фільму, то і у формі чоловічого, і жіночого роду вживається словосполучення «*un metteur en scène*». Часто іменники жіночого роду є похідними від іменників чоловічого роду: *un traducteur* – *une traductrice*, *un acteur* – *une actrice*, *un danseur* – *une danseuse* і т.п. При цьому при переході з чоловічого в жіночий рід деякі іменники набувають негативного забарвлення: *un courtisan* (придворний) – *une courtisane* (куртизанка) і т. п.

У французькій мові є слово *l'homme*, яке включає поняття «чоловік» і «жінка». Однак поняття «жінка» лише формально належить до даної дефініції. Загальноприйняте поняття *l'homme* більше є категорією маскулінною, ніж фемінінною, тому у французькій мові спостерігається ототожнення понять «людина» і «чоловік», інтегрованих у поняття *l'homme*. У французькій мові існує безліч іменників, рід яких не має чіткого позначення. Для деяких же іменників у даний час категорія роду взагалі не встановлена.

Загалом, у якості найбільш характерних форм прояву ознак андроцентризму (домінування маскулінних форм) у французькій мові дослідники виділяють наступні:

- категорія роду іменників, які позначають істоту, представлена протиставленням чоловічого та жіночого роду, де жіночий рід вважається маркованим членом опозиції, оскільки у більшості випадків він утворюється від форми чоловічого роду шляхом додавання граматичного показника жіночого роду, найчастіше голосною *-e* (*étudiant / étudiante*). При наявності фінального *-e* у формі чоловічого роду функцію вираження граматичного роду приймають артиклі та інші детермінативи;

- при утворенні жіночого роду від іменника чоловічого роду нове слово іноді набуває негативної конотації (*chêfesse*). Чоловіче позначення застосовується по відношенню до жінки, що призводить до підвищення її статусу і становища в суспільстві (*elle est écrivain*);

- ототожнення понять «людина» і «чоловік». Незважаючи на те, що поняття «жінка» (*femme*) формально включається у дефініцію «людина» (*homme*), фактично загальнолюдське поняття є маскулінною категорією і в розумінні значного числа носіїв мови пов'язане з чоловічою статтю;

- позначення жінки іменником чоловічого роду набуває зазвичай позитивної оцінки для жінки, як от *une pote*, а номінація чоловіків жіночим

ім'ям має негативну оцінку, наприклад – *une femmelette*. Цей феномен є характерним майже для всіх мов (наприклад, у слов'янських мовах *баба* – по відношенню до чоловіка і *свій хлопець* – по відношенню до жінки);

– іменники чоловічого роду можуть вживатися для позначення осіб будь-якої статі, це називається механізмом «включеності» у граматичний рід. Мова надає перевагу чоловічим формам для позначення осіб будь-якої статі або груп різностатевих осіб. Так, якщо хочуть представити викладачів навчального закладу (чоловіків і жінок), можна скористатися словом *les enseignants*;

– при позначенні групи осіб з переважною більшістю представниць жіночої статі вживають займенник чоловічого роду множини *ils*, а нейтральний особовий займенник, який використовувався б по відношенню до представників обох статей, відсутній;

– на рівні синтаксису узгодження відбувається за формою граматичного роду іменника або за фонетичним правилом, а не за реальною статтю референта: *Son courage était très fort*. (Без контексту неможливо зрозуміти, чи відчуває цю емоцію чоловік або жінка);

– вживання особових придієслівних займенників непрямих доповнень до 3 особи *leur* і *lui* у складних часових формах не вимагає узгодження у роді і числі, що ігнорує представниць жіночої статі.

Вищеназвані прояви «маскулінізму» дають підстави зарахувати французьку мову до так званих патріархальних мов, де жінки ігноруються, а фемінність і маскулінність протиставляються одне одному і в якісному (негативна і позитивна оцінка), і у кількісному (домінування чоловічого як загальноприйнятого) відношенні, що веде до утворення гендерних асиметрій.

Втім, на сучасному рівні французька мова також починає слідувати тенденції фемінізації мови, а тому відбуваються деякі зміни, які відходять від маскулінізму в мові. Так, у сучасному французькому суспільстві жінки вже

не вважаються «слабкою статтю». Про це свідчить той факт, що багато жінок адаптуються до професій, які раніше вважалися суто «чоловічими». На сьогоднішній день професії *docteur* (лікар), *peintre* (художник), *écrivain* (письменник), *professeur* (викладач, професор), *juge* (суддя), *financier* (фінансист), *avocat* (адвокат), *ingénieur* (інженер) у рівній мірі відносяться як до чоловіків, так і до жінок, але ці іменники не мають жіночого роду.

Таким чином, у французькій мові не спостерігається чіткого позначення категорії роду – розмежування слів за родами. Звідси випливає проблема гендеру: численні дослідження вчених-лінгвістів підтверджують факт домінування маскулінності над фемінністю, що сприяє утворенню гендерних асиметрій у французькій мові.

Як і в більшості інших мов, у французькій мові жіноче мовлення більш емоційне, жінки частіше вживають афектовану і емоційно забарвлену лексику: різні художньо-зображальні засоби мови, вигуки, частки і т. д. За результатами спостереження за мовленням осіб чоловічої і жіночої статі різних вікових категорій (від 18 до 65 років) і сфер діяльності можна констатувати факт вживання жінками більшої кількості слів, що описують почуття, емоції, психофізіологічні стани. Однак у французькій мові не простежується стійких, гендерно закріплених способів і засобів вираження емоцій. При цьому спостерігаються відмінності у використанні чоловіками і жінками тих чи інших емотивних маркерів. Це пов'язано з тим, що світ емоцій і переживань часто стоїть на першому місці для жінки, тоді як чоловіки у мовних картинах багатьох мов світу схильні до стратегії стримування, керування своїми емоціями.

Така ситуація напряду пов'язана з соціальним аспектом гендеру та гендерними стереотипами – у даному випадку мова просто відображає загальні тенденції поведінки чоловіків та жінок. Оскільки хлопчиків, як правило, навчають не проявляти та стримувати свої емоції – це проявляється

і у їх мовленнєвій поведінці. Натомість дівчат та жінок соціальні норми та гендерні стереотипи не обмежують у вираженні емоцій, а тому вони частіше та більш вільно виражають свої емоції у мовленні.

Як уже було відзначено, гендерна відмінність мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок у французькій мові проявляється у використанні різних емотивних маркерів. У жіночому мовленні спостерігається часте використання різних екскламаторів з метою посилення тієї чи іншої емоції, деталізації та акцентування сенсу висловлювання, а також для вираження ставлення мовця до об'єкта або предмета мовлення. Для посилення емоційного впливу на співрозмовника французьки вживають у своєму мовленні модальні прислівники-інтенсифікатори *si, encore, bien, pour que* та ін., наприклад, для вираження почуття жалю.

У жіночому мовленні також спостерігається часте використання демонстративів-інтенсифікаторів *en, ce qui, c'est, cela* та ін. Наприклад, для вираження почуття радості, для посилення емоційності та переконливості висловлювання тощо. Як у професійній, так і в побутовому мовленні французенок зустрічається часте використання вступних слів і слів-показників та виразів, орієнтованих на емоцію: *avec plaisir* (із задоволенням), *malheureusement* (на жаль), *heureusement* (на щастя) і т. д.

Спостереження за усним чоловічим мовленням показують найбільш часте вживання чоловіками інвективів типу *zut, diable, parbleu, pest* та ін. Чоловіче мовлення традиційно вважається більш грубим, менш схильним до використання зменшувально-пестливих форм, евфемізмів і т. д. Крім того, чоловіки більше вдаються до використання слів, що позначають конкретні предмети, а саме до іменників офіційно-ділового стилю: *un crime, les limites, le contract, l'autoroute, un dîner d'affaire*.

Але слід зазначити, що жіноче мовлення характеризується наявністю іменників, що відносяться до літературного стилю. До таких слів належать:

chéri, la campagne, la comédie, la tragédie, une catastrophe, un songe, un charme, la migraine, une aventure, la pluie.

Окрім того, французька мова багата словами-зверненнями, різними лексичними зворотами та виразами, що характеризують гендерні стереотипи про чоловіків і жінок. Наприклад, для висловлення поваги і шанобливого ставлення до жінки використовують звернення: *Madame* (множ. *Mesdames*) – мадам, яке вживається по відношенню до заміжньої, розлученої жінки і вдови у значенні «моя пані», *Mademoiselle* (множ. *Mesdemoiselles*) – мадемуазель, що вживається по відношенню до незаміжньої жінки, дівчини у значенні «моя дівчина». У французькій мові є також слова і вирази, що вживаються для позитивної або нейтральної характеристики жінки: *ma femme* – благочестива, *une nana* – дівчина, *une belle poupée* – лялечка або кралечка (у значенні «красива»), *une femme agreable* – приємна жінка, *une femme élégante* – вишукана (елегантна) жінка, *une femme gracieuse* – граціозна жінка і т. д. [Dictionnaire].

Негативний стереотип жінки, зневажливе ставлення до неї виражається за допомогою слів: *la chipie* – сварливийва жінка, мегера, карга, баба, *le gendarme* – чоловікоподібна жінка, бой-баба, *la belle-de-nuit* – жінка легкої поведінки, *la bavarde* – брехуха, сорока, *la chienne* – стерва та ін.

Ознакою хорошого тону і поваги є звернення до чоловіка: *Monsieur* (множ. *Messieurs*) – месьє, що вживається у значенні «мій пан». Для позитивної або нейтральної характеристики чоловіка використовуються слова: *l'homme* – чоловік, людина, *l'oncle* - дядько, *l'ami* - хлопець, *le mari* – чоловік, *l'épouse* – чоловік (у подружжі), *le beau* – красень і т. д.

У французькій мові негативний стереотип чоловіка (іноді й жінки) іноді створюється шляхом порівняння його/її з тваринами або деякими рослинами, наприклад: *le coq* – півень, *le pingouin* – пінгвін, *le lapin* – кролик, *le cornichon* – корнішон тощо. Окрім подібних порівнянь, для негативної

характеристики чоловіка використовуються слова: *le coureur de jupons* – бабій, *le dominé par sa femme* – підкаблучник, *le chauffe-la-couche* – тюхтій, *la chiffé* – м'якотілий, слабохарактерний, *la femmelette* – слабак та ін. Показовим є лексема *la femmelette*, утворена від слова *femme* (жінка) – вона демонструє гендерні стереотипи стосовно жінок, сприйняття жінки як слабкої статі, що робить порівняння чоловіка з жінкою зневажливим для першого. Слід зазначити, що такий та інші подібні до нього прояви стереотипності та навіть дискримінації (у даному випадку – дискримінації жінок) викликають сьогодні безліч критики з боку носіїв мови, які підтримують феміністичні ідеї. Багато жінок вимагають очистити фемінітиви від негативних конотацій, які є принизливими для жінок. На прикладі таких явищ можемо спостерігати як саме соціальне середовище та його ідеї впливають на мову та її гендерні аспекти.

Тож, можна констатувати факт, що у французькій мові жінкам найбільш властиве надмірно ввічливе звернення, а у мові чоловіків зустрічається більше оціночної лексики по відношенню до жінок. При цьому у чоловічому мовленні спостерігається домінування лексики, що характеризує зовнішність жінки. Оцінна лексика французенок, що характеризує чоловіків, в основному стосується його внутрішніх даних – характеру, рівня інтелекту, хоча і не виключається оцінка його фізичних даних. Не дивлячись на асиметрію у використанні тих чи інших слів і виразів у мовленні чоловіків та жінок, у сучасній французькій мові немає абсолютно чоловічих або абсолютно жіночих мовних маркерів. Деякі мовні маркери чоловіків і жінок відрізняються лише за частотністю вживання.

Говорячи про гендерні аспекти у французькій мові, не можна не відмітити й фактори діяльності французького уряду щодо вирішення проблеми подолання гендерної асиметрії номінативної системи французької мови. Звернемося до деяких історичних фактів, які пояснюють зміни, що

відбулися у французькій мові, яка традиційно завжди була «патріархальною».

Так, однією з основних задач мовної політики країни стало здійснення реформування французької мови у відповідь на вимоги феміністично налаштованих верств суспільства і забезпечення реальної рівності чоловіків і жінок у політиці, економіці та соціальному житті країни.

У 1999 році у Франції був виданий довідник з фемінізації французької мови «*Femme, j'écris ton nom ... Guide d'aide à la féminisation*» [96, с. 42 – 47], що ознаменувало початок широкомасштабної реформи фемінізації професійних найменувань. Одним з найяскравіших досягнень фемінізму і феміністської лінгвістики у рамках французької мови заборона на вживання слова *mademoiselle*, яке на сьогодні офіційно виведено з лексикону, оскільки тільки *madame* вважається нейтральним по аналогії з *monsieur* і не акцентує уваги на сімейному становищі жінки.

Слово «мадемуазель», яке було формою звернення до незаміжньої жінки, феміністки називали «сексистським і дискримінаційним». «Всупереч поширеній думці, це не комплімент – сказати жінці, що вона доступна», – написано на сайті феміністського руху «*Osez le Feminisme*» [75]. Аргументом на користь такого твердження є етимологія цього слова. Вважається, що воно складається з двох частин «*madame*» і «*oiselle*». Остання являє собою «*oiseau*» у жіночому роді, що означає «придурок». Тобто у давньофранцузькій мові словом «мадемуазель» називали дурну дівчину, яка пристрасно мріє, щоб хтось узяв її заміж.

Зміни стосовно фемінізації мов світу відбувалися не лише на лексичному, але й на комунікативному рівні. Так, сучасних вчених-представників гендерної лінгвістики зацікавив аспект поділу мовлення носіїв тієї чи іншої мови на «жіноче» та «чоловіче» мовлення.

Так А. В. Кириліна вважає, що відмінність оцінок мовлення чоловічого та жіночого обумовлено тим, що вся людська свідомість, «... незалежно від статі, наскрізь просякнута ідеями і цінностями чоловічої ідеології з її пріоритетами чоловічого начала, логіки, раціональності та об'єктивності жінки» [44, с. 20].

Отже, ми можемо розглядати мову як певне виявлення цілеспрямованої поведінки чоловіка або жінки. Монолог або діалог із використанням конкретних лексичних та лінгвістичних засобів є результатом дій (мовленнєвих актів), які використовуються в тексті для того, щоб передати особливості характеру людини або продемонструвати ступінь впливу чоловічого або жіночого мовлення на слухача.

1.3. Явище гендерної стилізації у сучасній французькій мові

Глибоке дослідження твору представника сучасної французької літератури у галузі гендерної стилістики розширює уявлення про реалізацію у художньому тексті прийнятих у суспільстві гендерних стереотипів, співвідносних із поняттями «чоловіче» та «жіноче».

Беручи до уваги багатозначність терміну «стиль», а також спираючись на мету даного дослідження, трактуємо *стиль* як своєрідний характер мовлення, який знаходиться у відповідності до конкретної сфери діяльності та комунікації, що реалізується шляхом сумісного використання різноманітних мовних засобів в залежності від комунікативних або художніх завдань.

Гендерні вивчення комунікативної поведінки головних героїв сприяє більш глибокому розумінню розповсюджених явищ соціального життя, їх інтерпретації на фоні гендерної диференціації, а також спростування, на перший погляд, загальноприйнятих понять.

Як було зазначено вище, лінгвістичні дослідження гендеру (Горошко О.І.) [28, с. 40] показують, що мовлення жінок, на відміну від чоловічого, є більш емоційним; жінки із меншою частотою використовують стилістично марковану лексику, натомість вони є схильними до вживання прикметників, прислівників, вигуків, евфемізмів та інших лінгвістичних засобів, які надають позитивну оцінку.

Чоловіки схильні до використання стилістично маркованих засобів та лінгвістичних засобів оцінки ситуації, термінів або професіоналізмів. У разі опису або метафоризації жінки надають перевагу семантичним полям, які пов'язані із побутом, природою, тваринами, чоловіки – зі спортом, професійною та іншими сферами активної діяльності.

У мовленнєвій поведінці для жінок є більш характерним відходження від основної теми розмови та зміна ролей; чоловікам навпаки притаманно не відволікатися від теми, проте вони частіше перебивають співрозмовника.

Слід зауважити, що на лексико-граматичному рівні для жіночого мовлення, окрім вживання евфемізмів, характерне розширене вживання посилювальних часток, певних емоційно забарвлених прикметників, гіпертрофоване акцентування із використанням емпфаз, мовних кліше, при цьому жінки уникають неологізмів.

Як зазначають науковці О. Есперсен, Дж. Коатс та інші, на синтаксичному рівні у процесі комунікації жінки застосовують неповний тип речень, використовуючи у якості зв'язку між простими реченнями сполучники сурядності. На даному рівні жінки часто вдаються до використання розділових та риторичних питань, окличних речень. Часто в жіночому мовленні наявна велика кількість повторів та спостерігається явище «самокорекції», тобто пошуку потрібної лексики.

На погляд науковців Р. Лакоффа [50] та Дж. Коатс [47, с. 50] на лексично-граматичному рівні для чоловіків характерне активне

використання неологізмів, нейтральних прикметників та абстрактних іменників, часте застосування у мовленні технічних понять, стилістично-стилістично маркованої лексики та професійного жаргону.

На синтаксичному рівні чоловіки, на відміну від жінок, використовують підвідний спосіб зв'язку простих речень, а також їхнє мовлення характеризується логічністю висловлювань. Проте нерідко чоловіки не дотримуються граматичної норми мови.

Нарівні з розповсюдженням у жіночому та чоловічому мовленні вживанні вигуків та часток є функціонування конструкцій із різними категоріями займенників (в залежності від тексту – із позитивною або негативною конотацією).

Розглянемо систему займенників французької мови як один важливих чинників, що впливає на гендерну стилізацію художнього тексту.

Займенники у французькій мові є частиною мови, яка вказує, але не називає предмет. Якщо в українській мові є прийнятним вживання займенника при іменнику, то у французькій мові займенники ніколи не є сусідами з іменником. У жіночому та чоловічому діалогічному і монологічному мовленні присутні всі шість категорій займенників французької мови:

- *pronoms personnels* (особові займенники);
- *pronoms démonstratifs* (вказівні займенники);
- *pronoms relatifs* (відносні займенники);
- *pronoms possessifs* (присвійні займенники);
- *pronoms indéfinis* (невизначені займенники);
- *pronoms interrogatifs* (питальні займенники).

За частотою використання серед них слід виокремити особові, відносні та присвійні.

Звернемо увагу на *особові займенники* французької мови – даний тип займенників ділиться на два підтипи – самостійні та придієслівні займенники. Власне наголос мають тільки самостійні займенники, внаслідок чого їх називають «наголошеними», тоді як придієслівні займенники завжди вживаються з дієсловом і з ним утворюють одну ритмічну групу, тобто – свого наголосу вони не мають і називаються «ненаголошеними».

У діалогічному мовленні чоловіки та жінки активно використовують особові займенники першої і другої особи, які визначають учасників комунікації (той, хто говорить, і той, до кого звертаються) і протиставляються займеннику третьої особи, що може відсилати і до особи, і до предмета.

Розглянемо, які саме займенники французької мови належать до обох груп особових займенників. Ненаголошені особові займенники мають різні форми, які виконують у реченні функції підмета, прямого або непрямого додатку. Займенники, що виконували роль прямого додатку замінюють іменники прями додатки (без прийменників) з означеним артиклем або з вказівним / присвійним прикметником.

Як бачимо, категорія роду виражена у таких особових займенниках, як *il* – він; *elle* – вона; *(l')* – його, *la (l')* – її, а також цікавим є займенник *lui*, який позначає і «йому» і «їй», тобто стосується обох статей.

Слід зауважити, що французький займенник *il* вживається не тільки при особовій формі дієслова, але також як підмет при безособових дієсловах і в безособових дієслівних оборотах, що дозволяє, в залежності від контексту, певним чином інтерпретувати гендерні особливості однієї чи іншої статі,

Жіноча комунікація характерна вживанням особових наголошених займенників *moi, toi, lui, elle, nous, vous, eux, elles*, які використовуються або самостійно (без дієслова), або з прийменниками для вираження відносин

непрямих відмінків. Також варто виділити невизначено-особовий займенник *on*, дієслово при якому стоїть завжди у 3-й особі однини.

Оскільки чоловіче мовлення характеризується застосуванням нейтральної лексики, даний займенник (самостійно або у складі лексичних зворотів) часто з'являється в усному або писемному чоловічому дискурсі.

Присвійні займенники заміняють іменники, що позначають матеріальні предмети або абстрактні поняття, указуючи на їхню приналежність до визначеної особи. Присвійні займенники вживаються завжди з визначеним артиклем.

Форми присвійних займенників *le mien, la mienne, les miens, les miennes* набувають широкого використання і серед чоловіків, і серед жінок. Це відбувається, оскільки для мовленнєвої поведінки обох статей характерне підкреслення володіння, опіки або керування кимось або чимось. У більшому ступені ця риса притаманна чоловікам через те, що за натурою їм властиве підсвідоме бажання бути володарем та впевненим у тому, що людина або річ належить йому.

Займенник *le sien, la sienne, les siens, les siennes* відносяться тільки до 3-ї особи і, на відміну від присвійних прикметників, рідше використовуються у мовленні певної статі.

Вказівні займенники утворюють двочленну систему, при якій розрізняються віддаленість або близькість предметів (у просторі або в часі) стосовно особи, що говорить. Вказівність має дві субкатегорії: близькість (*ci*) і віддаленість (*la, là*): *ceci* (це), *celui-ci* (цей) – *cela* (те), *celui-là* (той).

На відміну від особових та присвійних займенників, вказівні займенники не демонструють гендерної приналежності, а тому у рамках нашого дослідження вони не будуть розглядатися детально.

Відносні займенники. Поєднуючи головне речення з підрядним, відносні займенники заміщають здебільшого вже згаданий у головному

реченні іменник або займенник, до якого вони безпосередньо примикають. Іменник, що заміщається ними, або займенник називається антецедент (попереднє слово).

Відносні займенники мають категорію роду, а тому звернемо на них більш детальну увагу. Зокрема, відносні займенники поділяються на дві групи:

- прості: *qui* (хто), *que* (що, який), *quoi* (що), *dont* (який);
- складні: *lequel* (який), *laquelle* (яка), *lesquels* (які, ч. р.), *lesquelles* (які, ж. р.).

Даний тип займенників активно використовується представниками обох статей, оскільки в залежності від того, який іменник воно замінює та від його роду у реченні його можна застосовувати як підмет, прямий або непрямий додаток у підрядному реченні. У якості зв'язку між простими реченнями, за спостереженнями Р. Лакоффа, даний тип займенників частіше використовують чоловіки.

Питальні займенники у французькій мові мають ту ж форму, що й відносні (за виключенням *dont*, *où*), й вживаються для створення питання; вони відсилають до різних членів речення, деякі значення котрих вони передають. У типологічному аспекті слід звернути увагу на наступне. Опозиція простих французьких форм *qui?* / *que?* служить для вираження розходжень «підмет/присудок»; у складі складних форм ця ж опозиція виражається протиставленням зворотів *est-ce qui?* / *est-ce que?*, а форми *qui?* / *que?* передають протиставлення «жива / нежива істота». Звідси виникають і складні звороти по типу *qui est-ce qui?*.

Дана категорія займенників особливо розповсюджена у жіночому монологічному мовленні через їх схильність до використання риторичних питань або інших типів питальних речень.

Неозначені займенники заміщають особи і предмети, не даючи їм чіткого визначення. Група цих займенників (і детермінативів) не має чітких кордонів. Особливістю багатьох французьких неозначених займенників є неточне вираження якісних та кількісних характеристик об'єкта. Наприклад, *quelques* може значити і «який-небудь, деякий», і «декілька», *aucun* – «ніякий», «жоден» і т. д.

За результатом нашого дослідження відомо, що розглянутий тип займенників у конструюванні речення в жіночому є більш розповсюдженим, тому що для них є характерним вживання неозначеної, розтягнутої у часі, емоційно насиченої лексики, яка виражає якість та стан.

Разом з цим інші групи займенників також можуть використовуватися для вираження різних аспектів гендеру – для визначення їх потенціалу необхідно здійснити аналіз їх функціонування у контексті.

Висновки до Розділу 1

Проведений аналіз наукових праць (роботи Беляєвої Ю. А., Кона І. С., Панова М. І., Таннена Д. та ін.) дозволяє нам дослідити, яким чином *гендер* як термін культури відображає характерні психологічні особливості жінок і чоловіків, зафіксовані у сучасній лінгвістиці.

Шляхом вивчення взаємозв'язку гендера та лінгвістики (зокрема, займенників у поєднанні із різноманітними лінгвістичними засобами) можна охопити декілька аспектів:

- мова і відображення в ній певної статі;
- мовленнєва та, в більш широкому розумінні, комунікативна поведінка чоловіків та жінок, в якій виокремлюються типові стратегії і тактики;
- специфічні комунікативні засоби, переваги у виборі лексики і т. д.

Оцінка комунікативних особливостей у спілкуванні або мисленні особистостей різної статі дозволяє зазначити різні вимоги, висунуті

суспільством стосовно чоловіків та жінок та інших соціальних норм. Під впливом цих факторів у чоловіків та жінок формуються різні мотиви поведінки, різні стратегії і тактики поведінки.

Як правило, мовленнєва поведінка чоловіків спрямована на досягнення та збереження незалежності, лідируючі позиції та статусу. Від жінок суспільство очікує неконфліктності, покірності та емоційності.

Зіставлення отриманих результатів наукової діяльності вчених Токаревої Є. Н., Халєєвої І. І., Бема С. Л. та інших дозволяє припустити, що на прикладі художнього тексту можна вивчити вплив статево-вікових особливостей на процес комунікації та процес мислення чоловіків та жінок, гендерну специфіку сприйняття мовлення, вплив фактору статі на поведінку індивіда.

Досліджуючи розповсюджені показники гендерних відмінностей, приходимо до висновку, що:

- типова риса побудови тексту, притаманна жінкам – включення в процес розмови або монологу тематики, якій сприяють оточуючі обставини або дії, які чинять інші мовці. Варто зазначити, що жінки в більшості випадків використовують особові займенники 3-ї особи чоловічого роду однини та питальні займенники;
- чоловіки змінюють напрямок думок тяжче, виділяючи при цьому психологічну замкненість (або навіть «глухість»), занурившись у хід власних думок або захопившись обговорюваною темою. Зконцентрованість чоловіка на певній темі чинить вплив на його вибір лінгвістичних засобів: у більшості випадків частини висловлювання логічно пов'язані, аргументовані, спостерігається часте вживання присвійних займенників та особових займенників 1-ї особи «je» та «moi»;
- жінки частіше спираються на особистий досвід, наводять приклади конкретних випадків, їх мовлення гіперболізовано-експресивне, дієслова у

внутрішніх монологів використовуються переважно у формі минулого часу, мова насичена великою кількістю порівнянь, метафор і т. п. при згадуванні або думці про чоловіка, жінки частіше за все замінюють іменник або власне ім'я на займенники 3-ї особи чоловічого роду «il» або «lui»;

- асоціативний ряд у чоловічому та жіночому мовленні співвіднесений з різними картинами світу: у чоловіків – професійна сфера, справи; в жінок – оточуючий повсякденний світ.

РОЗДІЛ 2. ЗАЙМЕННИКИ ЯК ПОКАЗНИКИ ВИРАЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У РОМАНІ М. ЛЕВІ «ВІН ТА ВОНА» (M. LEVY «ELLE ET LUI»)

2.1. Система займенників у романі Марка Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»)

Дослідивши системний склад займенників французької мови, їх граматичні особливості та специфіку вживання у мові та мовленні, можемо розглянути, наскільки глибоко кожна із вивчених груп займенників представлена у романі Марка Леві «Elle et Lui» (М. Леві «Він та Вона»).

Здійснивши аналіз тексту представленого художнього твору, вдалося встановити близько 180 прикладів функціонування займенників та їх впливу на контекстуальне значення і гендерну стилізацію фрагментів тексту.

У тексті роману зустрічається значна кількість особових займенників, представлені всі категорії особового займенника французької мови. Розглянемо приклади:

- *Je pense que je suis cocue;*
- *J'en déduis que tu n'es pas venue me rendre visite parce que je te manquais;*
- *Il était la star, et toi, une débutante;*
- *Non, c'est plutôt excellent pour lui;*
- *Nous rêvions de vacances en amoureux, intervint Arthur;*
- *Vous voulez manger quelque chose?*
- *Ils passent l'aspirateur dans l'avion?*
- *Tous mes étés en Provence... vous n'écoutez jamais les femmes quand elles vous parlent;*

– *La plupart de leurs clients avaient déjà lu le livre et avaient téléphoné pour le féliciter.*

Дослідимо частотність вживання у романі особових займенників французької мови. Так, найбільшою частотністю вирізняється особовий займенник *je*, який вживається автором у романі 1300 разів. Займенник *vous* використовується у романі 1177 разів, тоді як особовий займенник *il* – 1044 рази. Натомість займенник *elle*, який належить до тієї ж категорії, що й займенник *il*, однак належить до жіночого роду, використовується 700 разів. Займенник чоловічого роду у непрямому додатку *lui* використовується у романі 492 разів. Займенник *me* використовується 505 разів, *tu* – 500 разів, *te* – 473 разів, *nous* – 312, *ils* – 166, а займенник *les* – 126 разів. Найменш вживаними у романі Марка Леві «Elle et Lui» є займенники *leur* (вживається 100 разів) та *elles* (20 разів).

Частотність використання особових займенників французької мови у романі можна відобразити у відсотковому співвідношенні:

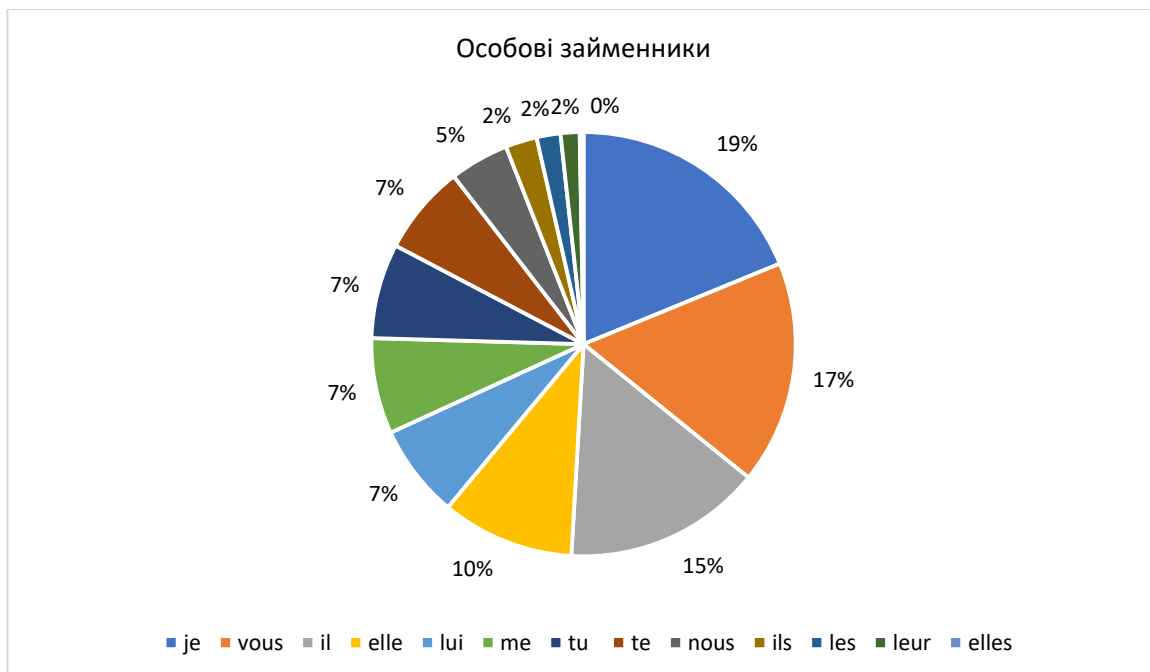


Рис.2.1. Частотність використання особових займенників у романі М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»)

Як можна побачити з результатів наших підрахунків (Рис. 2.1.), найбільш розповсюдженими у тексті роману є особові займенники чоловічого роду однини **il** (15%), жіночого роду однини **elle** (10%) та непрямого займенника-доповнення **lui** (7%). Така статистика використання займенників пояснюється прагненням автора сфокусувати увагу на головній темі твору (чоловікові та жінці), їх гендерному протиставленні один одному та є одним з ефективних методів стилістично – граматичного виділення особи. Також широкого вжитку у тексті набуває особовий займенник другої особи множини **vous** (17%), оскільки в певному контексті його застосування підкреслює єдність двох або декількох мовців, спільність їхніх інтересів та поглядів і т.д.

Саме категорія особових займенників є найбільш вживаною у досліджуваному нами романі. У той же час присвійні займенники вживаються у тексті рідше, зокрема аналіз виявив 6 випадків вживання займенників *le vôtre* та *la vôtre*, 1 випадок вживання займенника *la nôtre* (*Je dois t'avouer que la nôtre fut un doux mélange de culpabilité et de fous rires*), 1 випадок вживання займенника *le sien* (*Paul refusa le sien et annonça que Mia n'avait pas faim*), 2 випадки вживання займенника *la sienne*, 1 випадок вживання займенника *les siennes* (*Mia posa ses lèvres sur les siennes et lui souhaita bonne nuit*).

У романі також вживаються вказівні займенники, зокрема, займенники *la* та *là* (1000 випадків вживання у тексті), а також 4 випадки вживання займенника *ceci*, наприклад: *Ceci explique peut-être cela*. Більшою частотністю вирізняється вживання вказівного займенника *cela* – 98 випадків вживання. Вказівні займенники *celui-ci* та *celui-là* вживаються у тексті роману 6 та 3 рази відповідно. Цей тип займенників, втім, не демонструє гендерних відносин.

У франкомовному романі Марка Леві «Elle et Lui» вживаються також і відносні займенники. З них найбільш частотними є прості займенники, наприклад: *qui* (334 використання у тексті, наприклад: *Les livres et l'amitié qui nous lie*), *que* (800 випадків вживання, наприклад: *Je croyais que tu étais à une soirée?*), *quoi* (140 випадків вживання, наприклад: *Mais quoi?*), *dont* (39 випадків вживання, наприклад: *Avec un culot dont il était seul capable, il avait coupé la file qui s'allongeait au pied de la tour Eiffel*), *où* (260 вживань у тексті, наприклад: *Fie-toi à ton instinct, si tu l'aimes vraiment, tu sais où elle respire*).

Рідше у тексті роману вживаються складні відносні займенники, наприклад: *Tu dois avoir beaucoup d'amants pour ignorer lequel oublie ses cigarettes chez toi?* Відносний займенник *lequel* використовується у тексті 8 разів, тоді як його аналог жіночого роду *laquelle* вживається 12 разів. У тексті використовується займенник *lesquels*. Випадків його вживання нараховується у тексті 2 рази, наприклад: *Plus terrible encore, des gens qu'il côtoyait, avec lesquels il travaillait*. Відносний займенник *lesquelles* використовується у тексті всього 2 рази.

Важливу роль у французькій мові відіграють питальні займенники *і*, відповідно, використовуються у романі Марка Леві «Elle et Lui» (220 випадків вживання займенника *que?* та 400 випадків вживання питального займенника *qui?*): *Qui pouvait prendre du plaisir dans ce genre de soirée? Que veux-tu que je te réponde?* Щодо зворотів *est-ce qui?* / *est-ce que?*, то вони використовуються у романі по 4 рази.

Що стосується групи неозначених займенників, то вони використовуються у романі у такому кількісному співвідношенні: займенник *quelques* використовується у тексті роману 75 разів, тоді як займенник *aucun* використовується 55 разів.

Дослідивши кількісні показники кожної групи з представлених у романі Марка Леві «Elle et Lui» займенників, представимо їх у відсотковому співвідношенні.

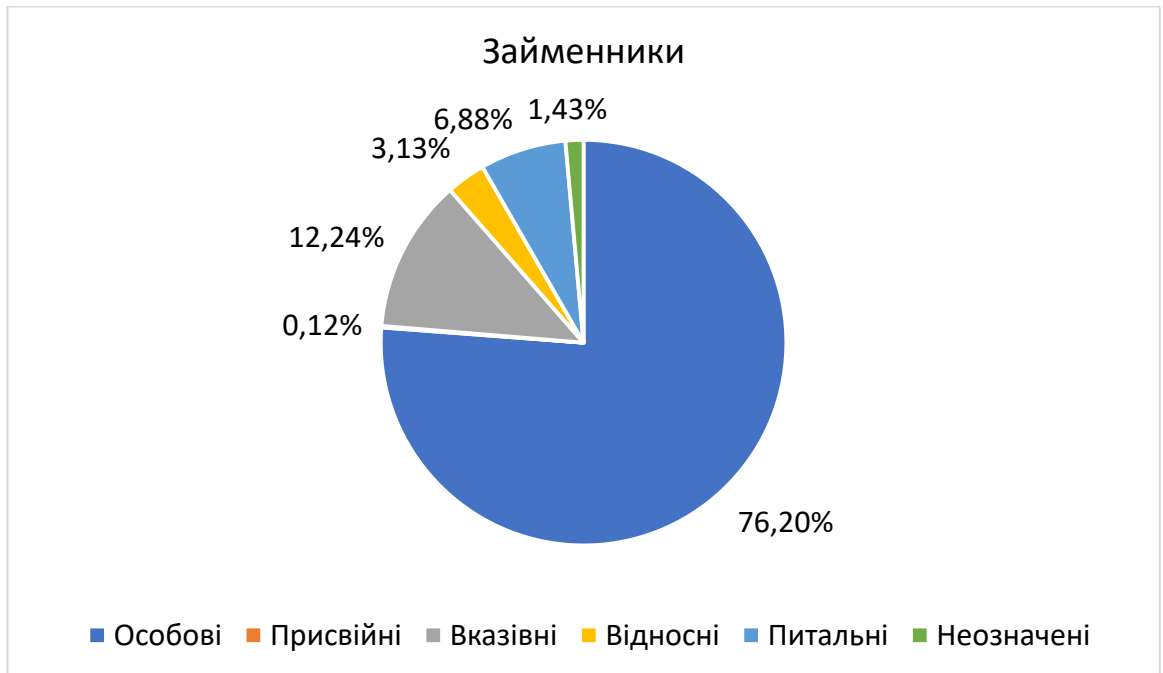


Рис.2.2. Частота використання різних категорій займенників у романі М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»)

Таким чином, найбільш широко у кількісному відношенні представлені у роботі особові займенники (76,20%), окрім того значну частку від загального числа займають вказівні займенники (12,24%), питальні займенники (6,88%), а також відносні займенники, які становлять 3,13% від загального числа. Неозначені займенники представлені лише 1,43% одиниць у творі, тоді як найменшу кількість становлять присвійні займенники – всього 0,12% від загальної частки всіх займенників, вжитих у творі.

На наш погляд, велика кількість особових заменників пояснюється необхідністю висвітлення типових рис характеру чоловіків та жінок, застосовуючи певні категорії займенників, граматико-стилістичним способом виділяючи певну особистість або протиставляючи особи один одному.

Додаткові експресивно-сміслові відтінки, які з'являються за допомогою цього методу у тексті, відповідають чоловічому або жіночому стилю комунікації.

2.2. Функціональна характеристика займенників у романі М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»)

Роман Марка Леві «Elle et Lui» у сучасній літературі є яскравим прикладом художнього тексту, де, за допомогою лінгвістичних засобів, письменник розкриває гендерні характеристики чоловічої та жіночої статі, підтверджує або заперечує загальноприйняті гендерні стереотипи, надає гендерно визначену (чоловічу або жіночу) смислову позицію методом презентації гендерного мовленнєвого стилю чоловіка або жінки.

Дослідження потенціалу вираження гендеру у романі, перш за все, доцільно розпочати з назви роману, у якій використані особові займенники *elle* та *lui*. Це займенники першої особи однини, які у даному випадку демонструють гендерну опозицію «вона та він». Заголовок роману – важливий його компонент, окрім того, у даному випадку він складається лише з двох займенників чоловічого та жіночого роду, які автор протиставляє один одному.

Заголовок роману «Elle et Lui» розкриває семантичну функцію займенників, за допомогою яких автор представляє читачеві гендерну опозицію, певне стереотипне протистояння чоловіка та жінки. Для того, щоб зрозуміти детально дану функцію, яку займенники *elle* та *lui* виконують у заголовку роману, необхідно звернутися до питання гендерної опозиції у мові.

В даній ситуації категорія роду реалізується через обов'язкове співвіднесення кожного іменника з особистими займенниками 3-ї особи однини. Займенники є граматичними родовими класифікаторами. Категорія

роду є категорією постійної ознаки: вона виражається через іменну класифікацію, а не через зміну форм слів.

З точки зору семантики та прагматики гендерна опозиція виражає цілий ряд вагомих категорій, пов'язаних з явищем гендеру. Займенники *elle* та *lui* репрезентують опозицію «чоловік / жінка», а також опозиції «жіноче / чоловіче», «маскулінне / фемінне», тісно пов'язані з першою категорією «чоловік / жінка», типовими психологічними особливостями протилежних статей.

У сучасній лінгвістиці існує протиставлення базових компонентів людської культури «чоловік – жінка» як онтологічної опозиції, яка лежить в основі мови. Як правило, характеризуючи людину, представника чоловічої чи жіночої групи, як базову структуру соціальної приналежності, найбільш значущим є те, як вона сама себе гендерно ідентифікує. Аналогічно в романі опозиція «чоловік» – «жінка», яка й виражається займенниками *elle* та *lui*, ґрунтована на вираженні маскулінних чи фемінінних рис, оскільки вона виражає статусно-рольову диференціацію людей.

Окрім того, у літературознавчому аспекті, доцільно зазначити, що займенники *elle* та *lui*, вжиті у заголовку роману, виконують також роль репрезентації основної ідеї роману, який розповідає про стосунки чоловіка та жінки, фокусуючи увагу на різниці у сприйнятті як романтичних стосунків, так і життя взагалі, чоловіками та жінками. Герої роману – абсолютно різні люди, однак найбільша різниця між ними, що і підкреслює сам автор, – це приналежність їх до різних статей та гендерів. Роман Марка Леві «*Elle et Lui*» є зразком сучасного французького роману про стосунки чоловіка та жінки, а для даного типу роману опозиція «нього» та «неї», «чоловік» та «жінка» є основоположною. Саме тому у заголовок роману винесені займенники *elle* та *lui*, адже вони репрезентують собою культурно обумовлену онтологічну опозицію, яка є характерною як для соціуму (включає у себе гендерні

стереотипні уявлення про особливості чоловічої / жіночої психології та поведінки), так і для мови, у якій категорія роду є однією з важливих граматичних категорій, яка відіграє важливу роль у гендерному аспекті мови та мовлення.

Доцільно зазначити, що автор роману «Elle et Lui» досить часто використовує внутрішній монолог та короткий опис певного життєвого періоду головних персонажів (Мії та Поля) як спосіб передачі їх внутрішнього стану та почуттів.

Нижченаведений уривок з тексту роману дає змогу проспостерігати спосіб життя Пола до зустрічі із Мією.

*«Après avoir publié son premier roman, Paul avait décidé de mettre sa carrière d'architecte entre parenthèses. Écrire lui avait offert **une liberté insoupçonnable**. Rien dans sa démarche n'avait été prémédité. Il avait simplement pris plaisir à noircir des pages, près de trois cents lorsqu'il avait tapé le mot « fin ». Chaque soir, **il se sentait happé** par son récit, ne sortait presque plus et dînait le plus souvent devant son ordinateur.*

*La nuit, Paul rejoignait un monde imaginaire où **il se sentait heureux** en compagnie de personnages devenus des amis. Sous sa plume, tout devenait possible.»* [102, с. 26]

Яскраво вираженою лінгвістичною особливістю представленого уривку є наявність слів-маркерів, які дозволяють акцентувати увагу читача на глибинах свідомості головного героя. В даному випадку письменник акцентує увагу на прихованному невдоволенні головного героя обставинами його життя.

У більшості речень автор не використовує власне ім'я персонажа, а заміняє його на займенник 3-ї особи чоловічого роду «il» або «lui», що підкреслює типовість однієї з моделей чоловічої поведінки та наближує текст книги до реалій людського життя.

Слід звернути увагу на використання дієслів для опису душевного стану людини. Для підкреслення моментів, які роблять чоловіка щасливим або, навпаки, пригнічують його, автор частіше застосовує зворотне дієслово «se sentir». Відчуття свободи, якого прагне Пол і якого він досягає лише у вигаданому світі своїх книжок, автор підсилює метафорами «*se sentir happé par le récit*», «*se sentir heureux en compagnie de personnages devenus des amis*».

Важливим аспектом граматики цього уривку є використання письменником декількох форм минулого часу – le plus-que-parfait (форма минулого часу; дія, виконана раніше іншої дії у минулому) та, у більшості випадків l'imparfait (минулий незавершений час). Даний прийом свідчить про те, що затяжний період у житті головного героя триває давно і одноманітна діяльність і звичні дії продовжуються надалі.

У наступному уривку з роману автор надає короткий опис попередніх стосунків головного героя із жінкою, розкриває тонкощі чоловічої психіки та поведінки у випадку відносин на відстані:

«Depuis quelques années, Paul entretenait une liaison amoureuse avec sa traductrice coréenne. Deux fois l'an, Kyong venait lui rendre visite, une semaine, jamais davantage. Il était bien plus épris qu'il ne voulait le reconnaître. Seul problème, face à elle, il ne savait jamais trouver le mot juste. Kyong aimait les silences, Paul les avait en horreur. Il se demandait souvent s'il n'avait pas pris la plume pour les effacer, tels des blancs que l'on recouvre d'encre. Kyong et lui passaient ensemble quatorze journées et demie par an, allées et venues à l'aéroport comprises. Quand Kyong était là, il la regardait pendant des heures, sans discerner si elle était vraiment belle ou seulement à ses yeux. Son visage était si singulier et son regard si pénétrant lorsqu'ils faisaient l'amour, qu'il lui arrivait de se demander s'il ne couchait pas avec une extraterrestre.» [102, с. 30]

Аналізуючи рівень гендерної стилізації даного фрагменту, необхідно зазначити, що на даному етапі автор демонструє особистісні якості персонажів, які спростовують існуюче у суспільстві розуміння, трактування та репрезентацію концептів «маскулинності» та «фемінінності».

Даний спосіб соціальної поведінки чоловіка та жінки можемо побачити ще на початку фрагменту, де автор за допомогою фраз «*deux fois l'an*», «*rendre visite, une semaine, jamais davantage*» підкреслює несерйозність та нестабільність намірів жінки, проте, разом з тим, показує читачеві її позицію лідера у стосунках з головним героєм.

Можемо впевнитися в цьому за допомогою наступної фрази з тексту «*Il était bien plus épris qu'il ne voulait le reconnaître.*» Це речення вдало висвітлює особистість типового чоловіка з протилежного боку. Типово «чоловічими» вважаються наступні характеристики: незалежність, авторитаризм, раціоналізм, домінування у стосунках із протилежних полом, впевненість у собі.

На прикладі вищенаведеного уривку бачимо, що в даному випадку характер жінки є набагато сильнішим та вольовим, оскільки саме вона контролює частоту їх зустрічей та розвиток стосунків взагалі, саме **вона** (автор акцентує на усьому увагу частотою повторень займенника жіночого роду **elle**) дозволяє **йому** проявляти почуття до **неї**. Глибока протилежність характерів та невідповідність стереотипним гендерним уявленням про стосунки чоловіка та жінки у тексті відображена частим повтором особових займенників 3-ї особи однини **il**, **elle** та **lui**, адже саме це є основним концертом роману.

Слід зауважити, що займенник чоловічого роду **il** використовує у сукупності із дієсловами «*éprendre, reconnaître, trouver les mots, recouvre, regarder pendant des heures*». Поєднання автором даної лексики із займенником **il**, замість власного імені (Paul), спрямовують читача на

розуміння можливого варіанту поведінки чоловіка, коли, з одного боку, він потребує серйозних стосунків, підтримки, почуттів і всіх цінностей, які може забезпечити жінка, з іншого боку – він бездіяльний, тому що звик до типу відносин, які схожі на суто ділові, в яких останнє рішення за жінкою.

Додамо, що протягом уривку автор неодноразово у поєднанні із займенником **il** застосовує дієслово ***se demander***. Цим автор фокусує увагу на внутрішніх протиріччях головного героя та невпевненості у правильності прийнятих рішень.

Нижченаведений фрагмент з твору розкриває суть стосунків Пола із його перекладачем та пояснює низку гендерних особливостей одного з жіночих образів роману:

«Ils se voyaient peu, mais avaient leurs habitudes. Lors de ses escapades parisiennes, elle aimait fréquenter le cinéma de la rue Apollinaire, comme si la salle avait plus d'importance que le film qu'on y projetait, traverser la passerelle des Arts, manger une glace chez Berthillon même au creux de l'hiver. Elle aimait lire les journaux français, traîner dans les librairies, se promener dans le Marais, parcourir les voies piétonnes du quartier des Halles et remonter à pied la rue de Belleville, alors qu'il aurait été plus simple de la descendre. Elle aimait prendre le thé aux beaux jours dans le jardin du musée de la Vie romantique, rue Chaptal, visiter la collection Camondo, rue de Monceau, que Paul lui offre des fleurs et en fasse des bouquets en rentrant chez lui. Elle aimait choisir des fromages sur l'étal de Vannaut, un maître affineur qui tenait boutique en bas de chez Paul, elle aimait qu'il la regarde et la désire, elle aimait moins ses livres, mais ils étaient le lien qui les avait unis. Kyong occupait aussi l'esprit de Paul, quand elle n'était pas là, plus encore peut-être. Pourquoi était-elle si attachante à ses yeux, pourquoi lui manquait-elle autant?» [102, с. 33]

Виняткову роль у моделюванні гендерної характеристики даного жіночого образу відіграє повторення лексичної конструкції «***elle aimait***».

Таким чином письменник фокусує увагу на одному з типів стосунків між чоловіком та жінкою, коли її інтереси, цілі та бажання переважають над інтересами чоловіка. Ця думка підсилюється у тексті постійним застосуванням із дієсловами займенника жіночого роду **elle**.

Необхідно звернути увагу на те, що займенники **il** та **ils** майже не використовуються автором для опису стосунків Пола і Кіонг, вони з'являються лише наприкінці уривку лише з ціллю демонстрації моделі чоловічої поведінки, яка влаштовує жінку. Їй подобається, коли нею захоплюються («*il la regarde et la désire*»), оточують увагою («*Paul lui offre des fleurs*»), проте уривок не розкриває повної картини розвитку відносин з боку обох статей.

Зазначивши на початку фрагменту, що пара (підкреслено займенником **ils**) мала спільні традиції, у фрагменті перераховано лише ту діяльність («*fréquenter le cinéma, traverser la passerelle des Arts, manger une glace chez Berthillon*»), яка цікавить і захоплює жінку.

Останній абзац роману розкриває важливі питання які ставить перед собою головний герой – чому саме ця жінка для **нього** (використання займенника **il**) незамінною і **йому** так її не вистачає («*Pourquoi était-elle si attachante à ses yeux, pourquoi lui manquait-elle autant?*»). Автор дає відповідь на це запитання у наступному уривку :

«Kyong se douchait, avant de s'installer à sa table d'écriture pour le lire. Il lui semblait alors que son appréciation du roman allait décider ou non qu'elle le rejoigne. Dans son cas, le « et plus si affinités » lui paraissait dépendre d'un « si j'ai aimé tes chapitres ». Pour cette raison, plus qu'un commentaire explicite de la traductrice à laquelle il devait une partie substantielle de ses revenus, Paul vivant de ses royalties coréennes, il guettait le moment où elle s'abandonnerait à leur intimité.» [102, с. 40]

Наведений фрагмент пояснює цілі кожного з партнерів у цих стосунках. Для неї важливо отримати від нього практичний результат його літературної діяльності. Вона коментує його стиль написання романів та скеровує у потрібному напрямку його дії, а інтимна близькість є додатковою мотивацією для нього, підтвердження знаходимо у тексті: *«Il lui semblait alors que son appréciation du roman allait décider ou non qu'elle le rejoigne», «si j'ai aimé tes chapitres».*

З тексту письменника стає зрозумілим, що окрім фінансової причини (яка не є пріоритетною для Пола), його турбує страх втратити близький зв'язок із Кіонг. За його думкою, це може статися, якщо вона, як його перекладач, не схвалить його роман. Нестабільний стан їх відносин у фрагменті підкреслено фразою у вигляді цитати *«si j'ai aimé tes chapitres».*

Займенник **je** у даному випадку відноситься до Кіонг. Використання сполучника **si** у поєднанні із дієслова дійсного способу у формі минулого часу *l'imparfait* вказує на можливу у майбутньому дію, проте здійснену лише за певних умов, а також означає часте повторення певної дії, що повністю відображає хід подій та мету відносин Пола та Кіонг.

Важливо позначити, що для повного розкриття цілей, які переслідують представлені чоловік та жінка та їх типових особливостей автор застосовує займенники чоловічого роду однини **il** та **lui**, жіночого роду однини **elle** та присвійний прикметник **leur** (*«leur intimité»*), який вказує на те, що об'єднує стосунки персонажів.

Наступний уривок контекстуально дає можливість побачити певні гендерні особливості, типові для багатьох жінок. Письменник зображає їх на прикладі головної героїні Мії:

«Mia alluma la bouilloire électrique et avança jusqu'à la fenêtre. De jour, la vue était encore plus surprenante. Elle s'interrogea sur la manière d'occuper sa journée, et celles qui suivraient. Elle regarda l'heure à la pendule du four et tenta

d'imaginer ce que David pouvait bien faire, s'il était seul ou profitait pleinement de son absence. Avait-elle eu raison de lui laisser le champ libre, d'espérer qu'elle finirait par lui manquer ? N'aurait-il pas mieux valu occuper le terrain pour tenter de le reconquérir ? Qui détenait les clés de ce genre d'énigme?» [102, с. 50]

З початку і до кінця уривку увага автора сфокусована на розвитку ходу думок Міі. Як стає зрозумілим з аналізу даного тексту та теоретичних матеріалів нашого дослідження, форма та хід внутрішніх роздумів жінки повністю відповідає лексико-граматичним та синтаксичним особливостям жіночого мовлення.

Головна героїня Міа, не дивлячись на абсолютний зовнішній спокій, як будь-яка жінка на стадії розпаду стосунків, психологічно тяжко переносить цей період. Її думки та стан у тексті вдало передані автором за допомогою слів-інтенсивів, тобто дієслів, посилюють дію та задум автора, наприклад : *«tenter d'imaginer, occuper le terrain, reconquérir»*.

Зазначені дієслова є своєрідним підтвердженням лінгвістичних спостережень у сукупності із гіпотезою психологів про те, що концепт «ego» у жінки має менш жорсткі та детерміновані кордони. Жінка відчуває образу по відношенню до свого чоловіка, проте підсвідомо готова боротися за нього, відстоювати своє «право на нього».

Наступним елементом даного тексту, притаманним для жіночого мовлення є наявність великої кількості питальних речень, зокрема, риторичних питань (*Avait-elle eu raison de lui laisser le champ libre, d'espérer qu'elle finirait par lui manquer ? N'aurait-il pas mieux valu occuper le terrain pour tenter de le reconquérir ? Qui détenait les clés de ce genre d'énigme?»*).

У представленому прикладі риторичні запитання виступають у якості засобу художньої виразності. Вони акцентують увагу читача на проблемі конкретної жінки, героїні роману, але з цією проблемою стикається більшість жінок. Тому, для того, щоб наблизити ситуацію у творі до реальних життєвих

обставин, письменник висловлює почуття та емоції з позиції звичайної жінки.

У більшості речень власне ім'я Мії замінено автором на займенник жіночого роду однини **elle**. Тим самим текст, в даному прикладі, приймає чіткий «відтінок гендерності» - Міа повністю зосереджена на думках про коханого чоловіка, на своїх переживаннях та сумнівам у правильності своїх вчинків. В тексті автор також це зазначає «*Elle s'interrogea sur la manière d'occuper sa journée, et celles qui suivraient. Elle regarda l'heure à la pendule du four et tenta d'imaginer ce que David pouvait bien faire...*». Дієслова *tenter*, *imaginer*, *s'interroger* також виступають у якості маркерів емоційного стану жінки. Вони виявляють її неспокій, відсутність здатності контролю ситуації, внутрішній монолог та боротьбу.

Характерні особливості внутрішнього монологу Мії ми розглядаємо у статті, яка є частиною нашого наукового дослідження. [85, с. 99] Важливим у монологах Мії є займенник «je», оскільки це одна з мовних одиниць, яка входить до вербально-семантичного концепту, і використовується для розкриття особистісної концептосфери, концепту картини світу героїні:

« *J'ai besoin d'être seule, sans directives d'un metteur en scène, d'un photographe, d'une de vos assistantes, ou de vous-même. Désobéir est une chose que je n'ai guère eu le loisir de faire depuis deux ans. Je ne poserai pas pour un magazine de mode, car je n'en ai pas envie. Parmi la liste des résolutions que j'ai prises hier soir à bord de l'Eurostar, la première était de ne plus me soumettre. J'ai besoin de me prouver que j'en suis capable, quelques jours au moins.*» [102, с. 45]

Як можемо побачити, вищенаведений уривок із використанням займенника «je» виступає в якості своєрідної сповіді головної героїні. В даному випадку ми знову спостерігаємо зв'язок персонажу з п'єсою Б. Шоу «Пігмаліон». За аналогією з історією Елізи, головної героїні п'єси, Міа

спочатку підкоряється усім вимогам та вказівкам оточуючих, вона живе немов за «інструкцією», беззаперечно виконуючи все, що від неї вимагають. Згодом такий спосіб життя у поєднанні із зрадою чоловіка пригнічує та дратує Мію. Саме це стає мотивацією для неї, щоб стати вільною та не залежати від чужих забаганок.

Даний фрагмент з листа головної героїні до її шефа яскраво демонструє усвідомлення того, що першим кроком до змін у її житті має бути чітке розуміння того, що необхідно саме їй. У тексті автор підкреслює це за допомогою використання займенника **je** та дієслова «*me soumettre*». Мія хоче сконцентруватися лише на своїх бажаннях (переважне використання займенника **je** в реченнях), а не на потребах оточуючих. Показниками цього є використання письменником присвійного займенника **vos** та особового займенника «vous», підсиленого прислівником **même**.

Вона приймає важливе та складне рішення – більше не підкорюватися оточуючим, адже раніше вона виконувала всі їхні вимоги. Автор вдало підкреслює це в тексті: «*la première était de ne plus me soumettre*», «*désobéir est une chose que je n'ai guère eu le loisir de faire*». Проаналізувавши своє життя та помилки попередніх декількох років, головна героїня має намір довести **самій собі** (що і є однією з головних причин написання листа), що вона **спроможна** змінити звичне життя, а головне - себе. Бачимо це у фразі «*J'ai besoin de me prouver que j'en suis capable*». Отже, Мія стверджує для самої себе і для оточуючих, що вона здатна зробити те, в чому відчуває таку необхідність. Зараз її внутрішня сила та можливості дозволяють їй зробити набагато більше, ніж очікує від неї оточення.

Нижченаведений приклад з тексту твору знайомить читача із інакшою психологічною стороною особистості Мії:

«*Elle chercha ses lunettes de soleil dans son sac, marcha un peu et repéra un salon de coiffure. Elle pensa que Creston lui passerait certainement un savon*

magistral et cette seule idée lui donna encore plus envie de mettre son plan à exécution. Elle poussa la porte, s'installa sur un fauteuil et ressortit une heure plus tard, brune aux cheveux courts.

Résolue à tester son stratagème, elle s'assit sur les marches du Sacré-Cœur et attendit. Lorsqu'un car de touristes immatriculé en Grande-Bretagne s'arrêta sur le parvis, Mia se joignit aux passagers qui en descendaient, demanda l'heure au guide en faisant face au groupe qu'il accompagnait. Soixante personnes et pas une pour la reconnaître. Elle bénit ce coiffeur qui lui avait offert un nouveau visage. Elle était enfin une simple Anglaise en visite à Paris, une femme anonyme.» [102, p. 60]

В даному уривку ми розуміємо, як саме гендерні особливості жіночої натури проявляються у формуванні стратегії поведінки («*son stratagème*»), зміні вектору думок і навіть іміджу жінки. Описаний в уривку метод боротьби зі стресовою ситуацією знаходить своє відображення у долях багатьох жінок, які переживають переламний або визначальний період у відносинах з чоловіком – розрив стосунків.

Міа приймає досить спонтанне рішення змінити свою зовнішність за допомогою нової зачески. У тексті автор підкреслює рішучість її дій та нездатність поставленої перед собою цілі («*Elle poussa la porte, s'installa sur un fauteuil et ressortit une heure plus tard, brune aux cheveux courts*»).

Протягом усього роману Міа постає перед читачем як жінка, яка поєднує у собі одночасно і типово жіночі якості, і ті, які в соціумі не прийнято вважати характерними для жінок, тим самим автор руйнує встановлені гендерні стереотипи.

Даний уривок не є виключенням – оскільки Міа відома кінозірка, її стиль та спосіб життя певною мірою залежать від її керівництва і вона чітко розуміє наслідки будь-якого нерозважливого кроку («*Elle pensa que Creston lui passerait certainement un savon magistral.*»)

Але сама думка про те, що вона може сама обирати свій життєвий шлях і робити власні помилки, незважаючи на поради сторонніх людей. Вона отримує позитивні емоції, коли розуміє, що спроможна це зробити («*cette seule idée lui donna encore plus envie de mettre son plan à exécution*») В цьому проявляється її сміливість, незламність, розуміння потреби в змінах.

Хоробрість характеру головної героїні письменник підкреслює у реченнях «*faisant face au groupe ... Soixante personnes et pas une pour la reconnaître.*». Міа не боїться бути впізнаною серед натовпу людей, крокує до них, сміливо спілкується. Можна припустити, що використовуючи фразу «*faisant face au groupe*», М. Леві проводить паралель між головною героїнею і її готовністю не тільки зустрітися із натовпом можливих шанувальників її творчості лицем до лица, коли вона найбільш за все бажає стати непомітною для всіх, але і стоїчно, навіть певною мірою мужньо, сприймати негаразди та витримувати труднощі.

Представлена модель поведінки стає все більш популярною серед сучасних жінок, які прагнуть незалежності та змін у житті. Цей факт об'єднує їх із головною героїнею, тому письменник протягом усього уривку вживає особовий займенник **elle**, щоб наблизити образ Мії до звичайних жінок.

У тексті прикладу наявна гіперболізація «*bénit ce coiffeur*» та метафоризація «*ce coiffeur qui lui avait offert un nouveau visage*». Ці авторські засоби посилення художнього впливу тексту є типовими для жіночого мовлення та мислення, оскільки жінки, на відміну від чоловіків, застосовують емоційно-насичені лексичні конструкції та мають тенденцію до гіперболізованої експресії.

Наприкінці уривку автор фокусує увагу на досягненні Мією одної зі своїх цілей – вона, популярна кіноактриса, стає невпізнаваною завдяки новому стилю та іміджу і починає нове життя у іншій країні (*Elle était enfin une simple Anglaise en visite à Paris, une femme anonyme*).

Це знову демонструє жіночу готовність до швидких змін та схильність до легкої адаптації у нових умовах.

Наступний уривок роману є фрагментом бесіди близьких друзів головного героя, подружньої пари, Артура та Лорен:

«Ч. – Bien, je crois qu'il est heureux.

Ж. – Tu ne sais pas mentir.

Ч. – Ce n'est pas un reproche, j'espère ?

Ж. – Juste un constat. Tu as remarqué qu'il marmonne sans cesse?

Ч. – Il est très seul et il ne veut pas se l'avouer.

Ж. – Il n'a personne dans sa vie ?

Ч. – J'ai vécu quatre ans à Paris en étant célibataire.

Ж. – Mais tu étais très amoureux de moi.

Ч. – Lui aussi serait amoureux. Elle vit en Corée. Il pense même s'installer avec elle. Ses livres auraient un succès énorme, là-bas.

Ж. – En Corée ?

Ч. – Oui, même si je pense que ce n'est pas vrai et que son projet est absurde.

Ж. – Pourquoi, s'il aime vraiment cette femme ?

Ч. – Je n'ai pas l'impression qu'elle l'aime autant que lui. Il a une peur panique de l'avion, s'il part, il risque de ne jamais revenir. Tu le vois vivre seul, en Corée ? Paris est suffisamment loin de San Francisco comme ça.

Ж. – Tu n'as pas le droit de l'en empêcher, si c'est ce qu'il souhaite.

Ч. – J'ai le droit d'essayer de le convaincre.» [102, с. 70]

Вищенаведений фрагмент твору цікавий тим, що представлений у формі діалогу між чоловіком та жінкою. Не можна також не враховувати той факт, що ця пара є сімейною, адже цей фактор чинить вплив на комунікацію між ними та розвиток даної бесіди зокрема.

Як можна побачити, у кожній репліці уривку автор використовує особові займенники. В даному випадку їх кількість та спектр форм значно ширше, ніж у попередніх прикладах. (**je, tu, il, elle, lui**, вказівний займенник **cette**).

Оскільки у більшості речень чоловік або жінка звертається до співрозмовника, у тексті активно використовується займенник 2-ї особи однини **tu**. Проте, так як мова у діалозі йдеться про Пола, його емоційний стан та його кохану жінку, письменник часто звертається до займенників **elle** та **il**.

В даному випадку ініціатор мовленнєвого контакту – чоловік, починає процес спілкування не з етикетної репліки, а з того, що вважає цікавим та актуальним на даний момент. Цей факт підтверджує схильність чоловіка до побудування під час комунікації точних фраз, які ясно відображають конкретну тему розмови.

Таким чином, перша репліка діалогу приймає роль ініціювання та, через свою опозиційну обумовленість, починає виконувати функцію зав'язки теми бесіди.

Семантико-прагматичне поле діалогу утворюють репліки чоловіка або жінки, семантика яких містить передумови для розгортання спору на тлі різних поглядів на одну ситуацію (обумовлених гендерними особливостями характеру протилежних статей) стосовно розвитку стосунків між Полом та Кіонг.

З аналізу уривку стає цілком очевидно, що чоловік та жінка займають абсолютно різні позиції у вирішенні проблеми головного героя Пола – тотальної моральної самотності. Чоловік (Артур) приймає бік свого друга (вияв чоловічої солідарності та взаєморозуміння представників однієї статі).

Артур усвідомлює, що причиною такого пригніченого психологічного стану внутрішня самотність («– *Il est très seul et il ne veut pas se l'avouer.*»).

Він виправдовує такий розвиток подій поступово надаючи аргументи, які кажуть про те, що Пол закоханий «– *Lui aussi serait amoureux*», але жінка (Кіонг) знаходиться далеко і, ймовірно, у великій відстані полягає причина переживань Пола, і можливий вихід – переїхати до жінки в іншу країну («*Elle vit en Corée. Il pense même s'installer avec elle*»).

В даному випадку мовленнєвий акт є результатом спостерегань слухача, адже інформацію про хід подій у житті Пола Артур отримав з їх бесіди, і на підставі цього дійшов суб'єктивного висновку про плани мовця.

Разом з тим, внутрішній світ людини (Пола) для безпосереднього сприйняття з боку іншого (навіть близького друга) є недоступним. Відповідно, чим складніше суб'єктна взаємодія, тим глибше має бути занурення у внутрішній світ співрозмовника (і навпаки). Саме тому Артур має лише поверхнєве уявлення про справжню картину подій.

Його дружина, Лорен, із притаманною жінкам цікавістю, допитливістю та уважністю до деталей, має іншу точку зору. На сьомому початку діалогу вона звертає увагу чоловіка до особливостей дивної поведінки їх спільного друга «*Tu as remarqué qu'il marmonne sans cesse?*»

Словосполучення «*sans cesse*», використане жінкою у репліці діалогу, виступає у якості інтенсива, підкреслюючого монотонність та одноманітність дій головного героя. Застосування лексики такого типу призводить до високої концентрації емоційно-оцінювального значення слів, що є типовою якістю жіночої комунікації. Тобто, таким чином Лорен висловлює занепокоєність емоційним станом Пола та новими тривожними особливостями його звичної поведінки.

Необхідно зазначити, що більшість реплік Лорен складають питання, що є, як ми вказали раніше, застосування питальних конструкцій у жіночому мовленні є типовим синтаксичним прийомом, який демонструє високий ступінь зацікавленості певною проблемою. У кожному питанні наявний

особовий займенник **il**, що фокусує увагу на конкретному чоловікові і його колі життєвих подій («*Tu as remarqué qu'il marmonne sans cesse?*», «*Pourquoi, s'il aime vraiment cette femme ?*»).

Варто сказати, що впевненість та чітку позицію жіночого мовлення можна побачити протягом усього фрагменту діалогу. Наприклад, у репліці Лорен «*Tu n'as pas le droit de l'en empêcher, si c'est ce qu'il souhaite*» поєднання звернення до чоловіка за допомогою особового займенника другої особи однини **tu** із дієсловом із заперечною частиною **ne pas** та словом-інтенсивом «*le droit*» виступає в ролі художнього підсилення концепту намірів жінки спинити неправильні, за її думкою, дії стосовно Пола та порушити його **право** на вибір «*c'est ce qu'il souhaite*».

Додамо, що жіноче мовлення в даному прикладі збагачена перебільшеним акцентуванням за допомогою емфаз «*très*» і «*vraiment*», а у чоловічому наявне використання афективно забарвленого дієслова «*espérer*» у поєднанні із особовим займенником **je**.

Артур, як чоловік, який розуміє та відчуває особливості чоловічої натури, точно знає страхи та слабкості свого друга і не може уявити його в самоті у некомфортних для нього умовах.

У тексті це підкреслено частим повтором займенника **il**, вказуючого на головного героя в описі його фобій та особливостей «*Je n'ai pas l'impression qu'elle l'aime autant que lui. Il a une peur panique de l'avion, s'il part, il risque de ne jamais revenir. Tu le vois vivre seul, en Corée ? Paris est suffisamment loin de San Francisco comme ça.*»

Представлений нижче уривок з твору М. Леві є своєрідною сповіддю Дейзі, одного з часто згадуваних жіночих образів роману:

«*C'était un soir de début juillet, l'an dernier. Le restaurant était presque vide, j'étais sur le point d'éteindre mes fourneaux quand il est entré. J'ai hésité, et puis que veux-tu, devoir professionnel oblige. J'ai libéré mon cuistot et ma*

serveuse. Pour un client, je pouvais me débrouiller seule. Je lui ai présenté le menu, il a saisi ma main et m'a demandé de choisir ce que je voulais, il était reconnaissant que je sois restée pour lui. Et moi, comme une crétine, j'ai trouvé cela charmant.

– Pourquoi comme une crétine ?

– Je me suis installée en face de lui pendant qu'il dînait, j'ai même grignoté quelque chose avec lui. Il était drôle, plein d'entrain. Il a tenu à m'aider à débarrasser, ça m'amusait, je l'ai laissé faire. Quand nous avons fermé le restaurant, il m'a proposé de boire un verre. J'ai dit oui. Nous avons marché jusqu'à la terrasse d'un café. Nous y avons refait le monde, et c'était un joli monde. Il était passionné de cuisine, et il ne bluffait pas. Autant t'avouer que j'ai cru au miracle. Il m'a raccompagnée jusqu'en bas de chez moi, il n'a pas essayé de monter, nous avons juste échangé un baiser. J'avais rencontré l'homme parfait. On ne se quittait plus, il venait me rejoindre en fin de soirée, m'aidait à faire la fermeture, je passais mes dimanches avec lui, enfin, jusqu'à la fin de l'été, après, il m'a dit qu'il ne pouvait plus continuer.

– Pourquoi ?

– Parce que sa femme et ses enfants étaient rentrés de vacances. Je te serais reconnaissante de t'abstenir de tout commentaire.» [102, с. 84]

Розповідь Дейзі включена автором до діалогу між нею та її подругою Мією. На її прикладі автор показує негативний розвиток безперспективних стосунків, типову поведінку жінки у стані закоханості та типовий образ чоловіка-зрадника, який тривалий час брехав та вміло користувався довірою жінки.

Починаючи з першого речення репліки Дейзі автор використовує особовий займенник **je** з ціллю ознайомити читача ближче із моральними рисами персонажу, її реакцією, почуттями, в тому числі професійними

якостями *«J'ai hésité, et puis que veux-tu, devoir professionnel oblige. J'ai libéré mon cuisinier et ma serveuse.»*

У творі письменник представляє читачеві Дейзі як дуже зайняту своєю професійною діяльністю (шеф-кухар у власному ресторані) працювиту та завзяту жінку, яка має дуже щільний графік та покладає усі сили в роботу, до того ж, не має сім'ї.

Зважаючи на наведену характеристику, стає зрозумілою реакція жінки на елементарні знаки уваги з боку привабливого для неї чоловіка *«il a saisi ma main et m'a demandé de choisir ce que je voulais»* та його люб'язні слова на її адресу *«il était reconnaissant que je sois restée pour lui»*.

В такий примітивний спосіб чоловіку вдалося привернути увагу жінки, яка йому сподобалась та здобути її довіру. Він встановив контакт із нею, скориставшись невербальними засобами (дотик) та словесними прийомами.

Звернемо увагу: у фразі *«je sois restée pour lui»* автор підкреслює контекстуальність слів чоловіка про винятковість його зустрічі з Дейзі та його вдячність за увагу, приділену саме йому *«pour lui»*.

У першій репліці діалогу досліджуваного нами жіночого образу роману можемо виокремити три рівні комунікативного акту : подача основної інформації, емоції, власне ставлення мовця (Дейзі) до ситуації, яка склалася.

Розуміння своїх помилок та обставин, в які вона потрапила, змушує Дейзі використовувати у мовленні порівняння себе із божевільною людиною *«Et moi, comme une crétine, j'ai trouvé cela charmant»*. В даному випадку слово *«crétin»* виступає емотивним маркером психічного стану жінки. Словосполучення *«et moi»* акцентує увагу на самокритиці жінки та висвітленні власних недоліків.

У реченні *«je me suis installée en face de lui pendant qu'il dînait, j'ai même grignoté quelque chose avec lui»* фрази *en face de lui* та *j'ai même grignoté quelque chose avec lui* є засобом передачі ознак зародження

романтичних почуттів у жінки, оскільки вона є повністю зконцентрованою на чоловікові, і, що не є характерним для жіночих гендерних особливостей, не приділяє уваги атмосфері, яка її оточує, їжі та деталям.

Далі Дейзі надає короткий опис рис характеру, стилю поведінки та захоплень чоловіка, які виокремила для себе з першого враження про нього.

Жінка бачить в ньому лише позитивні якості – гумор, приємну дивакуватість, готовність допомогти, спільне для обох захоплення високою кухнею *«Il était drôle, plein d'entrain. Il a tenu à m'aider à débarrasser, ça m'amusait, je l'ai laissé faire. Il était passionné de cuisine, et il ne bluffait pas»*.

Всі ці якості формують в уявленні та підсвідомості жінки образ надійного, цікавого та ідеального типажа чоловіка (*«J'avais rencontré l'homme parfait»*). Жінка з готовністю приймає його увагу та дозволяє подіям розвиватися своїм ходом. У тексті про це свідчить фраза *«J'ai dit oui»*.

Картина світу закоханої жінки також приймає лише світлі та позитивні обриси. Сприйняття подій, відчуттів є дещо ірреальним та суб'єктивним, адже жінка переконана у щирості намірів чоловіка, в цьому психологічному стані все здається їй більш прекрасним *«c'était un joli monde», «j'ai cru au miracle»*.

Зауважимо, що протягом усього тексту прикладу автор жодного разу не використовує власне ім'я коханого Дейзі, а виконує його опис за допомогою займенника **il** з метою висвітлення окремого типажу чоловіка.

У монологі Дейзі наявна велика кількість особового займенника 2-ї особи множини **nous**. В даному випадку гендер як екстралінгвістичний фактор впливає на мовленеву поведінку жінки, тому що у структурі жіночого мовлення сімейні стосунки (стосунки між чоловіком та жінкою) є важливішим ніж інші типи соціальних відносин. Тому Дейзі часто у висловлюваннях об'єднує себе та чоловіка займенником **nous**.

В кінці діалогу фраза Дейзі *«jusqu'à la fin de l'été»* підсилена емотивним маркером *«enfin»*, що означає завершення стосунків та окремого етапу у житті, відкриває для неї нову правду про обранця. Підтвердження знаходимо у тексті : *«il m'a dit qu'il ne pouvait plus continuer, parce que sa femme et ses enfants étaient rentrés de vacances»*.

Додамо, що прояв базового жіночого гендерного стилю, в даному випадку, виражений у неодноразовій повторі однорідних членів речення (займенники **je, il, nous**), односкладних номінативних конструкцій, перевазі складних сполучникових речень. Усі ці елементи у поєднанні із діалогічністю розповіді демонструють жіночу емоційність перш за все на синтаксичному рівні.

Наступний проаналізований нами уривок наводить гендерні особливості образу чоловіка абсолютно невпевненого у собі, у своїх силах та майбутньому, що завжди знаходить відображення у реальності :

«Paul se demanda si ce qui l'effrayait le plus était l'avion ou l'idée de retrouver Kyong sur son territoire. Ils ne s'étaient jamais vus ailleurs qu'à Paris où ils avaient leurs repères. Que ferait-il dans un pays dont il ne parlait pas la langue, ne connaissait rien aux usages, comment réagirait-elle face à son ignorance ?

Une autre raison était que le projet d'aller un jour vivre là-bas avec elle faisait figure d'ultime refuge. Refuge ou peut-être chimère, mais c'était justement ce qu'il ne souhaitait pas éclaircir. Fallait-il confronter ses rêves à la réalité, au risque de les voir anéantis ? Kyong est un océan dans ma vie et moi un homme qui a peur de nager, c'est grotesque, n'est-ce pas?» [102, с. 100]

На цьому етапі головний герой розглядає ймовірну можливість переїхати в іншу країну до жінки, з якою його пов'язують ділові та інтимні стосунки. Проте зважитися на цей важливий крок йому заважають його страхи.

Внутрішній монолог героя має не має стійкого логічного зв'язку і наповнений пошуком причин, щоб залишити своє життя таким, яким воно наразі є. Хід думок Пола дає зрозуміти, що його влаштовує його теперішній спосіб життя, який не змінюється вже декілька років, і він шукає виправдання своєму психологічному бар'єру перед новим («*Paul se demanda si ce qui l'effrayait le plus était l'avion ou l'idée de retrouver Kyong sur son territoire*»).

Автор акцентує увагу на періодичності роздумів головного героя на турбуючу його тему, застосовуючи зворотне дієслово **se demander** у формі минулого часу *passé simple*, що свідчить про безперервний самоаналіз Пола, постійний пошук відповіді на свої питання у самому собі.

Важливу роль у цьому абзаці відіграє словосполучення «*sur son territoire*» (мається на увазі країна Кіонг), підсиленого використанням присвійного прикметника **son**.

Проте використовуючи це позначення, письменник має на увазі не лише територіальний аспект і страх зміни країни проживання. Пол боїться змінити свій звичний потайний і закритий спосіб життя, він звик до рідких зустрічей із Кіонг у просторі, в якому йому комфортно знаходитися.

Виправдання, яке головний герой визначає для себе – нова невідома мова, культура та невігластво «*Que ferait-il dans un pays dont il ne parlait pas la langue, ne connaissait rien aux usages, comment réagirait-elle face à son ignorance ?*».

Але справжня причина його психологічного бар'єру криється у страху невизначеності ставлення жінки до нього «*comment réagirait-elle face à son ignorance?*». Ця питальна конструкція висловлює його сумніви, страх спільного життя з Кіонг, страх бути покинутим, оскільки, в разі втрати прихильності жінки, він залишиться на самоті із своїми проблемами у чужій країні.

Тому найлегшим способом вирішити проблемну ситуацію для нього – є абстрагування від неї «*Une autre raison était que le projet d'aller un jour vivre là-bas avec elle faisait figure d'ultime refuge. Refuge ou peut-être chimère, mais c'était justement ce qu'il ne souhaitait pas éclaircir*».

Треба зазначити, що, в цілому, гендерні аспекти мовлення Пола не повністю відповідають мовним стандартам чоловічого формування думок та висловлювань. В його дискурсі наявна велика кількість питальних речень (риторичні та розділові запитання), метафоричних зворотів (*Kyong est un océan dans ma vie et moi un homme qui a peur de nager*), лексико-граматичних конструкцій, які виражають невизначеність, неточність.

Висновки до Розділу 2

Отже, проведений аналіз близько 125 прикладів гендерного стилістичного функціонування особових займенників у романі М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui») показує, що мова є одним з найголовніших факторів соціалізації чоловіків та жінок.

Завдяки їй та в залежності від статі і оточуючих соціальних факторів, у свідомості людини формується певна система поглядів, упереджень та оцінок.

В ході практичної частини даного дослідження ми визначили, яким чином гендерні відмінності, стереотипи та цінності чоловіків та жінок впливають на мовленнєву поведінку та сприйняття світу мовною особистістю.

В першому параграфі даного розділу надається окрема детальна статистика вживання займенників у тексті роману М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui»). Нами запропоновано дві діаграми із кількісними даними використання окремо особових займенників французької мови та інших займенникових категорій.

Згідно із результатами першої діаграми (Рис. 2.1) найбільший відсоток використання у тексті роману мають особові займенники третьої особи однини жіночого **elle** та чоловічого роду **il, lui**, а також особовий займенник другої особи множини **vous**.

Аналіз даного художнього твору дозволив нам прийти до висновку, що:
 - залежність гендерних особливостей мовної особистості від соціальних умов та оточення відображає динаміку змін у гендерній системі суспільства. На зміну стереотипним уявленням про загальноприйнятий стиль мовлення і письма чоловіків та жінок приходять нові характерні особливості (застосування чоловіками притаманних жінкам лексико-граматичних засобів вираження експресії та емоційності, багаторазовий повтор займенникових конструкцій і т.д); у тексті ця тенденція проявляється у розгорнутих діалогах чоловіків або жінок.

- на відбір та комбінацію мовних засобів гендерного самовираження головних персонажів Пола та Мії чинять вплив не тільки статеві відмінності, але й інші фактори оточуючої дійсності (стресові ситуації, моральний стан людини, стосунки у сім'ї, відсутність самореалізації тощо), які необхідно враховувати у інтерпретації тексту;

- відмінності мовної особистості чоловіка від мовної особистості жінки знаходять своє відображення на всіх рівнях її структури : вербально-семантичному, когнітивному та прагматичному.

РОЗДІЛ 3. ЗАЙМЕННИКИ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ: МЕТОДИКА ЇХ НАВЧАННЯ У СТАРШИХ КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Методика навчання граматики на уроках французької мови у старших класах

Досліджуючи актуальні питання теорії і практики викладання іноземних мов у старшій школі, ми встановили, що досі не було запропоновано методику навчання граматиці французької мови у 10-11 класах, яка б спиралася на основоположні принципи навчання: свідомість, наочність та виокремлення конкретних орієнтирів.

Залишається відкритим питання про організацію пошукової діяльності учнів 10-11 класів у процесі навчання граматичному аспекту мовлення на французькій мові.

Згідно із вищезазначеним, стає зрозумілим, що питання розробки методики навчання граматиці французької мови у 10-11 класах загальноосвітньої школи, забезпечуючою формування якісних граматичних навичок французького мовлення, не знайшло повного рішення і може розглядатися як актуальне завдання методики викладання іноземних мов.

Ціль даної частини дослідження полягає у розробці ефективної методики навчання граматичній системі французької мови у старших класах закладів середньої освіти та пошуку нестандартних підходів до активізації знань учнів за темою «Відносні та присвійні займенники французької мови» на старшому етапі навчання.

Перш за все необхідно зазначити, що для успішного навчання французькій граматиці у старшій школі, уважного і збору та організації граматичного матеріалу (в контексті нашого дослідження одним з головних елементів розгляду є займенники у навчальній програмі старших класів), теоретичного обґрунтування комплексу принципів та розробки методики,

необхідно детально вивчити основні вимоги та рекомендації навчальної програми з французької мови для 10-11 класів.

Згідно із текстом програми Міністерства освіти і науки України у якості одного з аспектів граматики учні 10-11 класів під час курсу французької мови вивчають вказівні та присвійні займенники (*Les pronoms démonstratifs et les pronoms possessifs*).

Як зазначено у тексті освітньої програми, на даному етапі вивчення іноземної мови учень має набути такі навички і вміння:

- надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення її змісту;
- висловлювати свою точку зору стосовно вчинків, думок, позицій інших людей;
- порівнювати події, факти або явища;
- висловлювати свої почуття, враження та емоції, приймати або відхилити пропозицію;
- вміти пояснювати та аргументувати свою точку зору стосовно певних питань або тем, висловлювати свої переконання;
- вести дискусію [17, с. 48-49].

Для досягнення поставлених цілей та завдань у тексті програми запропоновано ряд тематик ситуативного спілкування : «Я, моя родина, мої друзі», «Шкільне життя» , «Харчування», «Спорт і дозвілля», «Наука і технічний прогрес», «Живопис», «Природа і погода», «Україна», «Франція», «Робота і професії».

Діапазон функціонування займенників у різних сферах спілкування (особистисна, публічна, освітня) дуже широкий, проте, серед представлених тем для учнів 10-11 класів, найбільше для поєднання із вивченням категорій займенників підходять розділи «Я, моя родина, друзі», «Шкільне життя», «Робота і професії», «Спорт і дозвілля».

Для впровадження граматичного матеріалу про займенники до структури заняття необхідно брати до уваги та враховувати лексичний діапазон (лексика, пов'язана із особистістю та її якостями, видами особистісних стосунків, видами діяльності, професійних якостях та вміннях тощо) та граматичний інвентар (використання відносних та присвійних займенників (*les pronoms relatifs et les pronoms possessifs*), використання зворотних дієслів, складнопідрядних речень, окличних речень, форм минулого (*l'imparfait, le passé composé*) та минулого часу (*le passé composé, l'imparfait, le conditionnel présent, la concordance des temps*), яким володіють учні на даному етапі.

При відборі граматичного матеріалу, призначеного для використання у мовленні, доцільно застосувати прагматичний підхід, заснований на наступних критеріях: тематичність, частотність, вживаність, наочність, виключення синонімів, а також таких принципах: функціональності, систематичності, комунікативності.

Аналіз існуючих навчальних програм для 10-11 класів, а також врахування вищенаведених принципів та критеріїв дозволяють уточнити та доповнити об'єм граматичного мінімуму для учнів старшої школи і включити до нього : матеріал про найбільш вживані у французькому мовленні конструкції та звороти, такі як: обмежувальний зворот *ne...que*, видокремлювальні звороти *c'est... qui, ce sont...qui*.

Доцільно впровадити до процесу навчання інформацію про неозначено-особовий займенник *on*, неозначений займенник *tout*, особові придієслівні займенники та займенникові прикметники.

Труднощі у формуванні мовленнєвих навичок можуть виникнути у зв'язку із різноманітністю морфологічних форм, їх багатоконпонентністю, формами роду, прикметників, у застосуванні складного часу дієслів,

негативної форми, посилювальних зворотів, визначення місця в речення придієслівних займенників.

Що стосується багатозначних, багатофункціональних та омонімічних форм, то при використанні у мовленні в учнів не будуть виникати труднощі, якщо всі ці явища вводились у процес навчання та відпрацьовувались поступово. Наприклад: використання прийменника *à* (досить часто учні плутають його із формою дієслова *avoir*), *en* у ролі прийменника або займенника, *le, la, les* – артиклі або займенники і т.д.

При рецепції, розгляді та розумінні граматичних одиниць із великою різноманітністю форм сприйняття стає легшим за наявності яскравих маркованих ознак форм або складних конструкцій (форми відмінювання дієслів, складних форм часу).

При рецепції омонімічних та багатозначних граматичних одиниць виникають значні труднощі, які необхідно заздалегідь передбачити у серії спеціальних вправ для попередження помилок.

Процес засвоєння граматичного матеріалу залежить від більшого або меншого ступеню розбіжностей у граматиці французької та української мов. При наявності спільних особливостей у значенні, вживанні або формі – труднощі їх засвоєння не є суттєвими. У випадку, коли граматичні одиниці не мають еквівалентів у рідній мові, якісний характер труднощів зростає.

Таким чином, відмінності у труднощах засвоєння граматичного матеріалу впливають на хід роботи і мають бути врахованими при виборі інформації для пояснення та створення систем и вправ.

Виходячи з вищенаведеного, можемо означити положення, які допоможуть у створенні методики навчання :

- реалізація принципів наочності, свідомості, виокремлювання орієнтирів;

- введення «пошукового» принципу роботи для активізації процесу засвоєння французької граматики;
- поетапність та можливість керування процесом у ході формування граматичних навичок та вмінь;
- створення диференційованої системи вправ із індивідуальним підходом.

Відповідно даним положенням можна запропонувати три різновиди вправ:

1) Ознайомлювально-пошукові. Відбувається побудова орієнтовної системи дій учнями за допомогою евристичної бесіди, проведеної вчителем. Виокремлюються конкретні орієнтири теми, що відображається у формуванні в учнів основних понять, правил необхідних для використання у мовленні.

2) Тренувально-пошукові вправи. Забезпечують формування граматичних навичок, які відпрацьовуються в окремих завданнях або групах завдань. Формують навички учнів до переключення уваги та вирішення комунікативних завдань у різних ситуаціях. Це вправи на вибір, заповнення прогалін, трансформацію, які мають виконуватися свідомо, оскільки в певних вправах є завдання на переклад, в інших – на заповнення пропусків, виходячи з сенсу фрази. Для виконання цих завдань необхідно знання та особливості застосування граматичних засобів в даному контексті.

3) Пошукові вправи. Призначені для стабілізації сформованих навичок та вмінь в умовах спілкування, пов'язаних із розмовною темою або ситуацією, запропонованою вчителем. Даний тип вправ передбачає включення вивченого матеріалу у мовлення. Для стабілізації та вдосконалення граматичних навичок та вмінь можна використовувати короткі розповіді та розмовні теми, різні учбові ситуації, різноманітні види наочності або реальні випадки з життя учнів.

3.2. Нестандартні підходи до активізації знань учнів за темою «Відносні та присвійні займенники французької мови» на старшому етапі навчання

Успіх навчання полягає у мотивації, саме в її основі полягає інтерес учня до вивчення іноземної мови.

Досягти підвищення рівню мотивації можливо шляхом реалізації принципів орієнтованого на особистість підходу, при якому в центрі процесу навчання знаходиться особистість учня, а статус «вчитель-учень» суттєво змінюється.

Головне завдання педагога – вміти викликати та закріпити цікавість учня до французької мови, зберегти та посилити її протягом всього періоду навчання.

Для того, щоб результативно включити певний граматичний матеріал (в нашому випадку – категорію займенників) до структури занять, ми пропонуємо дотримуватися таких положень:

- заняття має бути комунікативним з самого початку, а учні мати можливість вільно спілкуватися та висловлювати свої думки.
- різноманіття представлених для розгляду тем має представляти реальний інтерес та користь для конкретного класу, віку та індивідуальних особливостей дітей.
- має відбуватися оптимальна реалізація принципу розвиваючого заняття та підвищуватися виховний потенціал заняття.
- обов'язково надавати учням можливості відчутти та зрозуміти свій прогрес та досягнення у вивченні конкретного матеріалу та мови в цілому.

Розглянемо детальніше декілька методів викладання французької мови у школі. На даний момент широкої популярності набуває застосування творчих та інноваційних методів взаємодії з учнями. Одним з найбільш популярних методів на занятті французькою мовою є *метод проектів*.

У роботі над проектом учні займаються пошуковою навчально-пізнавальною діяльністю, організованою викладачем. Перевага даного методу – можливість проявити себе у самостійній діяльності.

У ході створення проекту учні отримують вміння і навички планування, стикаються із різноманітним поглядів і вчаться розуміти те, яким має бути кінцевий результат роботи.

Підхід до виконання проекту за темою «займенники» також може бути творчим. Наприклад, учні розробляють завдання для багаторівневого 15-хвилинного квесту, в якому приймають участь інші команди з класу, ведучими виступають виконавці проекту. В завдання може входити вікторина із завданнями на правильний переклад декількох складносурядних речень із займениковими конструкціями, заповнення таблиць, командний розбір головоломок на знання займеникових категорій, визначення їх місця у реченні, кросворд, завдання на побудову імпровізаційного короткого діалогу на задану тематику тощо. За кожне завдання учасники мають отримувати бал.

Також проект може бути виконаний у вигляді *презентації*. Група учнів має зібрати короткий і змістовний теоретичний матеріал і розробити на його основі цікаву презентацію із активним застосуванням аудіо, відео та ілюстративних матеріалів.

Закріплення мовного матеріалу можна провести у формі «*Естафети знань*». Підготовка до такого типу уроків має відбуватися заздалегідь. Необхідно розділити клас на команди, разом з учнями обрати назви для команд. Можна запропонувати учням заздалегідь зробити емблеми або підготувати іншу естафетну атрибутику (плакати, яскраві «пам'ятки» із теоретичною інформацією про певну категорію займенників, якщо це необхідно).

В якості журі виступає вчитель та декілька учнів з класу, вони виконують роль помічників та здійснюють контроль правильності виконання завдань, зазначаючи результати у блокноті або на спеціальному табло, намальованому на дошці.

Граматичний матеріал про конкретну категорію займенників може бути окремим етапом естафети. Це може бути завдання на співвіднесення займенників, поданих в одній колонці із їх варіантом у другій. Учні можуть вирішувати завдання колективним методом.

Також це може бути індивідуальне завдання на переклад для кожного учасника групи. На виконання кожного завдання вчитель відводить не більше 4 хвилин. Впоравшись із перекладом, учень складає картку у спільний кошик. Перемагає та команда, яка за короткий проміжок часу надає найбільшу кількість правильних відповідей.

На занятті французькою мовою може бути застосований *формат роботи з коротким відео* або аудіо із монологічним мовленням носія французької мови про свою сім'ю, друзів, професійну діяльність тощо.

Учні мають уважно прослухати розповідь та, отримавши картки із запитаннями до відео, дати відповіді на запитання або доповнити текст граматичними конструкціями або зворотами. Спираючись на модель, учні мають спробувати побудувати розгорнутий опис своєї сім'ї або друзів, активно використовуючи займенники та інші стилістично-граматичні засоби.

Для того, щоб мати можливість розкрити функціонал системи займенників французької мови на практиці, необхідно інтегрувати теоретичні та практичні результати даного дослідження у заняття французькою мовою для учнів старшої школи (а саме, 10-11– й клас).

Одним з найефективніших засобів викладання та навчання іноземної мови є нетрадиційний урок. Нетрадиційний урок поєднує у собі прийоми та

методи різноманітних форм навчання. Він заснований на сумісній роботі вчителя та учнів, спільному пошуці та апробації нових форм роботи.

Розглянувши рівень мовленнєвих можливостей учнів старшого етапу навчання, можна зробити висновок, що для ефективної активізації сприймання учнями граматичного матеріалу одним із вдалих методичних прийомів є проведення заняття **«Інтелектуальний марафон»**.

Сценарій даного заходу може бути побудований на основі матеріалу наявного підручника, інтернет-ресурсів, ілюстративних матеріалів та комп'ютерних технологій.

Доцільно обрати ігрову форму діяльності, оскільки гра є одним з ефективних способів долучення учнів до культури мови, яка вивчається.

У грі завжди є передбачені рішення : як діяти, що казати, як перемогти. За декілька днів до проведення гри вчитель ознайомлює учнів з умовами та доручає завдання: обрати капітана, придумати назву та девіз команди (за бажанням – розробити іменні позначки). Це дозволить подолати острах та сприятиме створенню позитивної психологічної атмосфери.

Кожний конкурс марафону має бути присвячений певній темі, актуальній для вікової категорії учнів, наприклад : «Les célébrités», «Technologies informatiques», «Voyages», «Art moderne» тощо, що сприяє міцному закріпленню програмного матеріалу та розвиває навички іншомовного спілкування.

Для розвитку та закріплення граматичних навичок у структурі заняття-марафону мають бути наявними граматичні завдання. Одним з найефективніших нетрадиційних методів засвоєння граматичного матеріалу є *ребус*.

На відміну від традиційних монотонних, трудомістких вправ, *ребус* є одним з нестандартних прийомів роботи, який спонукає учнів працювати із творчим підходом та допомагає легко засвоїти інформацію з граматики.

Ребуси можуть використовуватися на етапі закріплення вивчених раніше граматичних одиниць (в нашом випадку - відносних та присвійних займенників). Ребусом прийнято називати зображення певного слова або речення (кодування слів або словосполучень) за допомогою ілюстрацій, літер, цифр або знаків.

Зазвичай у ребусах закодовуються іменники у називаному відмінку, проте до завдання можна включати слова будь-яких інших частин мови, в тому числі, займенників.

Для застосування у «Інтелектуальному марафоні» з французької мови у старших класах ми пропонуємо розглянути наступні типи ребусів:

(Додаток А)

Ребус на тему «Відносні та присвійні займенники» для учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів

1) **Слово + слово.** Сутність завдання полягає у тому, щоб відгадати зашифрований займенник, додаючи один до одного слова, які належать до різних частин мови. Наприклад : означений артикль жіночого роду однини *la* + питальний прикметник жіночого роду однини *quelle* = *laquelle*; означений артикль чоловічого роду однини *le* + питальний прикметник чоловічого роду однини *quel* = відносний займенник *lequel* і т. д.

2) **Частина слова (означаючого предмет або явище) + ціле слово.** В такий спосіб можна закодувати відносний займенник *duquel* : перший склад слова *durée* – *du* + питальний прикметник чоловічого роду однини *quel* = відносний займенник *duquel*; останні дві голосні літери слова *cadeau* – *au* + питальний прикметник жіночого роду однини *quelle* = складна форма відносного займеннику жіночого роду *auquelle*. Наведений тип ребус допомагає учням засвоїти способи утворення складних форм відносних займенників за допомогою артиклів та їх застосування із прийменниками *à* та *de*.

3) З назви зображуваного предмету необхідно прибрати літери за допомогою коми (ком) – якщо кома знаходиться зліва від ілюстрації, то у слові необхідно виключити першу літеру (або декілька, якщо ком 2-3), якщо праворуч від ілюстрації, то останню (-ні), замість викреслених літер можна додати інші. Наприклад : на малюнку (фото) може бути зображено небо із хмарами – *le ciel*, зліва від зображення може знаходитися одна кома ‘, зправа – теж одна. Отримуємо сполучення літер *ie*. Біля першої коми має бути зазначена літера *s*, біля другої коми – *n*. Додаємо артикль $le + s + ie + n =$ присвійний займенник чоловічого роду однини *le sien*.

4) Літери (сполучення літер, зображення предметів) знаходяться один над одним (один під одним, один в іншому), одна літера знаходиться поряд із іншою або певна літера «йде» в їхньому напрямку. Приклад : над зображенням собаки – *chien* знаходиться артикль *les* та літера *t*, зліва від зображення собаки – дві коми (отже, учні мають викреслити дві літери зі слова *chien*), під зображенням вказана сполука літер *es*. В результаті отримуємо $les t + ien + es =$ присвійний займенник жіночого роду у множині *les tiennes*.

5) У ребусі закреслена літера під зображенням предмету виключається або змінюється на іншу. Розглянемо на прикладі : під зображенням діжки меду (*le miel*) закреслено літеру *l*, праворуч від малюнку вказано літеру *n*. Вирішення ребусу : $le + mie + n =$ присвійний займенник чоловічого роду першої особи однини *le mien*.

Отже, представлені види занять нетрадиційного типу з французької мови за допомогою творчого інноваційного підходу, нестандартних вправ та видів завдань і психологічно комфортної атмосфери на занятті дозволяють прищепити учням свідомий підхід до пошуку граматичної інформації, розвинути вміння та навички самостійного або колективного вирішення граматичних завдань, активізувати організаційну діяльність учнів.

Висновки до Розділу 3

Отже, нами був проведений аналіз чинних навчальних програм з французької мови для учнів 10-11 класів закладів середньої освіти та на основі вивчення теоретичної та практичної інформації з проблеми викладання граматичного матеріалу на уроках французької мови у старшій школі. Доведено, що на даному етапі питання пошуку ефективної методики запровадження теорії та практики французької мови на заняттях залишається актуальним.

Нами було запропоновано нестандартні підходи до навчання граматичного матеріалу на уроках старшої школи, вказано основні принципи відбору та роботи із інформацією з французької граматики, наданий опис основних труднощів, які виникають в учнів у ході роботи з граматичним матеріалом.

Для отримання якісного результату у вивченні граматичної системи, нами запропоновано три типи вправ для розвитку граматичних навичок та вмінь учнів: ознайомлювально – пошукові, тренувально – пошукові та пошукові.

У ході роботи над методичною частиною було розглянуто декілька методів викладання граматичного матеріалу про займенникові категорії, націлених на нетрадиційний та інноваційний підхід до вирішення навчальних питань, а саме: метод творчого проекту, презентації та естафети знань.

У даній частині дослідження представлений один з етапів заняття з французької мови «Інтелектуальний марафон» націлений на запровадження граматичного матеріалу про відносні та присвійні займенники французької мови.

Нами представлений комплекс з п'яти ребусних завдань та кросворд на тему «Відносні та присвійні займенники французької мови» (Додаток Б), і розроблені приклади їх застосування, які за допомогою творчого підходу до

їх виконання, спряють засвоєнню учнями інформації про форми однини та множини відносних та присвійних займенників, правила їх вживання, способи утворення складних форм відносних займенників, синтаксичну роль у реченні.

Представлені нами нестандартні підходи навчання граматики французької мови можуть бути використані при підготовці до семінарів з нормативної дисципліни «Методика навчання іноземним мовам», з дисциплін вільного вибору «Нестандартні уроки французької мови», «Інноваційні методи навчання французької мови», при виконанні курсової роботи з французької мови та методики її навчання, а також при проходженні педагогічної практики в ЗСО.

ВИСНОВКИ

1. Проведене дослідження свідчить про те, що у сучасній французькій літературі гендер реалізується як параметр мовної особистості. Узагальнення та систематизація наукових знань та досвіду вітчизняних і закордонних науковців (Абубікірової Н. І., Ананьєва Б. Г., Беляєвої Ю. А., Гака В. Г., Горошко О. І., Белла Р. Т., Коатса Дж., Кириліної А. В., Шеріффс А. С., Маккі Дж. П. та інших) дає змогу зрозуміти, що взаємодія мови та людини виступає у формі тексту. У тексті реалізується, з одного боку, прагнення людини до відображення певного фрагменту дійсності, і, з іншого боку, прагнення до самовираження.

Нами розглянуто визначення термінів «гендер», «стать», «гендерні відносини», «гендерна ідентичність». Спираючись на результати психологічних та лінгвістичних досліджень (Ільїн Є. П., Кон І. С.), визначаємо «гендерний підхід» як об'єктивну ознаку родової культури, яка враховує інтереси обох статей та вивчає їх особливості.

У ході дослідження визначено основні фемінінні та маскулінні особливості людини. Результати сукупності типічних ознак характеру чоловіків та жінок представлені у таблиці за класифікацією Дж. Маккі та А. Шеріффс.

2. Визначено, що лінгвістичні дослідження у галузі гендеру (Горошко О. І., Харламенкова Н. Є., Есперсен О.) доводять, що на гендерну стилізацію художнього тексту впливає використання у жіночому мовленні стилістично маркованої лексики, прикметників, прислівників, евфемізмів та частих повторів займенникових конструкцій, схильність до частих повторень одних частин мови та слідування граматичним нормам, застосування метафоричних конструкцій, гіперболізації, оцінювальної лексики.

Чоловічий гендерний стиль мовлення характеризується логічністю висловлення думок, використанням простих синтаксичних конструкцій, відхилення від граматичних норм, активне вживання неологізмів тощо.

3. При аналізі розвитку гендерних аспектів у художньому творі були враховані характерні саме для нього особливості реалізації гендерної ідентичності мовленнєвої особистості. У досліджуваному нами романі М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui») письменник не обмежується принципами свого власного стилю, а звертається до стилю усної та писемної комунікації обох статей.

Виконуючи аналіз мовних особистостей жіночих та чоловічих персонажів роману М. Леві, ми скористались комплексним підходом до вивчення прояву гендерного фактору у дискурсі: у дослідженні розглядаються не окремі аспекти даного питання (зокрема, особові займенники), а обумовлені гендером особливості жіночої та чоловічої мовленнєвої поведінки, її структури та прояву в тексті.

Можемо підсумувати, що, для передачі впливу гендерних особливостей головних героїв роману, М. Леві за допомогою фокусування на окремих категоріях займенників, поєднанні їх семантичних та стилістичних функцій із дієсловами, прикметниками, експресивними словами – маркерами, включення займенників до складу риторичних питань та врахуванню психологічних відмінностей чоловіків та жінок, передає протилежність або схожість їхніх мовних особистостей.

4. У процесі аналізу роману М. Леві «Він та Вона» (M. Levy «Elle et Lui») було виявлено 125 прикладів використання займенників в якості прагматичного та стилістичного прийому передачі особливостей гендерного фактору протилежних статей. Як зазначається у матеріалі практичної частини, найбільш розповсюдженою за використанням у тексті роману є

категорія особових займенників, їх приблизна кількість у відсотковому співвідношенні складає майже 80%.

Для досягнення художньо-естетичної мети письменник поєднує концептуально важливі займенники конкретного фрагменту твору із словами-інтенсивами, підсилюючими основний задум роману та гендерні особливості людей, або емотивно-експресивними лексико-граматичними конструкціями, які разом утворюють концептосферу чоловіка та жінки, або надають гендерну характеристику людині. У ході інтепретаційного методу аналізу виконана спроба реконструювання мовної особистості чоловіка або жінки на матеріалі тексту художньої літератури, у якій функція самовираження є однією з першочергових.

5. Методична частина нашого дослідження розглядає шляхи реалізації принципів особистісно-орієнтованого підходу до учня за допомогою включення до програми занять інтерактивної діяльності, варіативних типів пошукових вправ з граматики та зміни класичних методів викладання на інноваційні.

Для активізації знань учнів старших класів граматичного матеріалу за темою «Відносні та присвійні займенники» нами запропоновано нестандартні типи завдань, такі як: колективний проект, презентація, естафета знань. У даній частині роботи нами розроблена серія з п'яти вправ практичної частини творчого уроку «Інтелектуальний марафон». Представлені вправи призначені допомогти учням легко засвоїти та закріпити інформацію про присвійні та відносні займенники.

Досліджений нами матеріал стосовно функціонування категорій займенників може бути успішно застосований та включений до плану нестандартного уроку з французької мови у 10-11 класах.

Отже, як бачимо, поставлені на початку нашого дослідження цілі та завдання виконані, гіпотезу доведено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абубкірова Н. І. (1996). «Що таке гендер?». Соціальні науки та сучасність. №6. С. 123-125.
2. Айвазова С. Г. (2001). Гендерна рівність у контексті прав людини. М.: Еслан. С. 76.
3. Алпатов В. М. (1998). Історія лінгвістичних вчень: навчальний посібник. М.: Мови російської культури. С. 368.
4. Ананьєв Б. Г. (2001). Соціальні ситуації розвитку особистості та її статус. Психологія особистості у працях вітчизняних психологів / Ред. Л. В. Куліков. Санкт-Петербург. С. 319 – 324.
5. Бабаян С.С. (2002). Гендер і дискримінація. Єреван. С. 3.
6. Бабаян С. С. (2002). Гендер і дискримінація. Гендерні дослідження. № 11. С. 2.
7. Бабаян С.С. (2007). Гендер, нація, громадянство, держава. Ванадзор. С. 3.
8. Бадмаєва Є. С. (2010). Концептуальні простори маскулинності та фемінінності: автореф. дис. канд. філол. наук. Улан-Уде. С. 25.
9. Белл Р. Т. (1980). Соціолінгвістика: Цілі, методи та проблеми: пер.з англ. В. А. Виноградова. М.: Міжнародні відносин. С. 317.
10. Белая Н. В. (2009). Про виявлення гендерних відмінностей у мові. Вісник Філологічні науки. № 3. С. 100.
11. Беліков А. В. (2007). Журнальна реклама: лінгвокультурний та гендерний аспекти: автореф. дис. канд. філол. наук. Краснодар. С. 23.
12. Беляєва Ю. А. (2000). Мовлення та мовленнєва поведінка чоловіків та жінок. М.: ЭКСМО-Пресс. С. 272 .
13. Без С. Л. (2004). Лінзи гендеру. Трансформація поглядів на проблему статевої нерівності. М. : РОССПЕН. С. 23.

14. Богомолова О. І. (1968). Сучасна французька мова: Теоретичний курс. М.: Видавництво літератури на ін. мовах. С. 427.
15. Божанова Н. Г. (2012). Гендерні дослідження у лінгвістиці: історія, сучасність, перспективи. Вісник Тамбовського університету. Сер. «Гуманітарні науки». № 5. С. 69-74.
16. Брайсон В. (2001). Політична теорія фемінізму. М.: Ідея-прес. С. 321.
17. Будагов Р. А. (1975). Що таке суспільна природа мови? Питання мовознавства. № 3.
18. Вахтін Н. Б., Головка Є. В. (2004). Соціолінгвістика та соціологія мови: навчальний посібник. СПа.: ВЦ «Гуманітарна академія». С. 335.
19. Вороніна О. А. (2001). Теоретико-методологічні основи гендерних досліджень. Курс лекцій. М.: МЦГІ, МВШСЕН, МФФ. С. 45 – 49.
20. Гак В. Г. (2001). Міжмовні зіставлення та викладання іноземної мови. Іноземні мови у школі. № 3. С. 34-35.
21. Гальскова Н. Д. (2003). Сучасна методика навчання іноземних мов: Посібник для вчителя. 2-ге видання. М. С. 100.
22. Гаранович М. В. (2011). Варіативність гендерних стереотипів в залежності від соціальних параметрів мовців. Автореф. дис. канд. філол. наук. Перм. С.22-24.
23. Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика: [колект. моногр.] / Т. А. Космеда, Н. А. Карпенко, Т. Ф. Осіпова та ін. – Х.: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; Дрогобич: Коло, 2014. 472 с.
24. Геодакян В. А. (1994). Міжнародна Конф. Жінка і свобода. Шляхи вибору у світі традицій та змін. Москва. С. 9 – 15.

25. Горошко О. І. (2002). Особливості чоловічих та жіночих вербальних асоціацій. Досвід якісної інтерпретації. Гендер: мова, культура, комунікація: доповіді 2-ї Міжнарод. конф. М. С. 77-86.
26. Горошко О. І. (1999). Особливості чоловічого та жіночого стилю написання. Гендерний фактор в мові та комунікації. Іваново. С. 28-41.
27. Горошко О. І. (2003). Мовленнєва свідомість: гендерна парадигма. Методологія сучасної психолінгвістики. Зб. наук. праць. М.: Барнаул. С. 99 – 101.
28. Горошко О. І. (2005). Функціональна асиметрія мозку, мова, стать: Аналітичний огляд. М. С. 46.
29. Грей Дж. (2001). Чоловіки – з Марсу, жінки – з Венери. Міжособистісне спілкування. Загальна редакція Н. В. Казарінової, В.М. Погольши. СПб.: Пітер. С. 477-512.
30. Гриценко Є. С. (2005). Мова як засіб конструювання гендеру. Дис. д-ра філол. наук. Новгород. С. 406.
31. Дмитрюк Н. В., Дмитрюк С. В. (2003). Гендерні аспекти функціонування мовної свідомості. Психолінгвістика та соціолінгвістика: стан та перспективи. Алмати. С. 264-375.
32. Добровольський Д. О., Кириліна А. В. (2000). Феміністська ідеологія у гендерних дослідженнях та критерії науковості. Гендер як інтрига пізнання. М. № 3. С. 19-35.
33. Земська Є. А., Китайгородська М. А., Розанова Н. Н. (1995). Особливості чоловічого та жіночого мовлення. М. : Наука. С. 90 – 98.
34. Золотова Г. А. (1995). Мовець та структура тексту. Мова – система. Мова – текст. Мова – здатність. М.: РАН, ІРЯ. С. 120-127.
35. Зикова І. В. (2003). Способи конструювання гендеру у фразеології. М. С. 7 – 9.

36. Іванцова М. (1999). Гендерні особливості самовираження у спілкуванні. Жінка . Освіта. Демократія. Матеріали 2-ї Міжнародної междисциплінарної науково-практичної конференції. № 5. С. 47.
37. Ільїн Є. П. (2009). Стать і гендер. М.: Видавництво «Пітер». С. 320.
38. Ільїних С.А. (2011). Концепти маскулинності і фемінінності у галузі гендерного підходу. Ідеї та ідеали. Науковий журнал. № 4. С. 131-133.
39. Ісламова Ф. А. (2011). Всі люди - брати? До питання про андроцентризм у мові. Людський фактор у мові та культурі. Уфа. С.9.
40. Каменська О. Л. Гендергенетика – наука майбутнього. Гендер як інтрига пізнання. М.: Вид-во Рудоміно. С. 13-18.
41. Іссерс О. С. (2002). Проблеми створення «комунікативного портрету»: гендерний аспект. Гендер, мова, комунікація : Зб. доповідей II Міжнародної конференції. М.: МГЛУ. С. 126.
42. Канчер М. А. (2000). Про три аспекти опису мовної особистості. Єкатеринбург: Вид-во Урал. ун-ту. С. 311-318.
43. Кирилина А. В. (1999). Гендер: лингвистические аспекты. М.: Изд-во «Институт социологии РАН». 180 с.
44. Кириліна А. В. (2005). Лінгвістичні гендерні дослідження. Вітчизняні записи. № 2. С. 15–23.
45. Кириліна А. В., Томська М. В. (2005). Лінгвістичні гендерні дослідження. № 2 (22). – С. 22-43.
46. Клещова О. Є. (2011). Мовлення чоловіків та жінок у соціолінгвістичному аспекті. Лінгвістика. № 3. С. 3-6.
47. Коатс Дж. (2005). Жінки, чоловіки та мова. Гендер та мова. Під ред. А. В. Кириліної. М. С. 50, 79.
48. Кон І. С. (2002). Психологія статевих відмінностей. Психологія індивідуальних відмінностей : учбовий посібник / ред. Ю. Б. Гіппенрейтер, В. Я. Романів. Видання 2-е. Москва : ЧеРо. С. 27.

49. Коноплева Н. А. (2002). Гендерні стереотипи. Словник гендерних термінів. М.: Інформація XXI ст. С. 64.

50. Лакофф Р. (2011). Мова і місце жінки. Вступ до гендерних досліджень. Хрестоматія. Харків. С. 784-789.

51. Ласкова М. В. (2001). Граматична категорія роду в аспекті гендерної лінгвістики : дис. канд. філол. наук. Ростов н/Д. С. 301.

52. Лебедєв С. А. (2008). Історико-філософський та методологічний вступ до теорії мови. Філософія соціальних і гуманітарних наук: посібник для вищих освітніх закладів. Вид. 2-ге, виправ. та доп. М. С. 653-680.

53. Макаров В.В., Василенко І. В. (2002). Філософія і соціологія статі. Монографія. Волгоград. С. 188.

54. Маслова В. К. (1999). До питання про чоловічу і жіночу мову та про вербальну поведінку чоловіка та жінки. Жінка . Освіта. Демократія. Матеріали 2-ї Міжнародної междисциплінарної науково-практичної конференції. № 5. С. 68.

55. Махмутова А. Н. (2006). Компонентне вираження концептів мужність та жіночність: питання гендерної асиметрії у мові. Вид-во Казан. ун-ту. С. 209-211.

56. Мечковська Н. Б. (2000). Соціальна лінгвістика: посібник для студентів гуманіт. закладів вищої освіти. 2-ге вид-во. М.: Аспект Прес. С. 207.

57. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов (10 – 11 класи) // Програми затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 19. 09. 2017. С. 48 – 49. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>

58. Надолинська Л. Н. (2007). Трансформація гендерних відносин: соціокультурний аналіз. Ростов н/Д. Вид-во півд. федер. ун-ту. С. 288.
59. Нерознак В. П. (2000). Мовленнєва особистість у гендерному вимірі. Гендер: мова, культура, комунікація. М. : Вид-во МГЛУ. С. 70-71.
60. Ніколаєва Т. М. (2000). Від звука до тексту. М. С. 14.
61. Ощепкова Є. С. (2003). Ідентифікація статі автора за письмових текстом (лексико-граматичний аспект) : автореф. дис. канд. філол. наук. М. С. 5.
62. Панов М. І. (2005). Чоловік і жінка: Особливості ефективної комунікації. Ефективна комунікація: історія, теорія, практика. М. С. 859-865.
63. Полубіченко Л. В. (2000). Чоловіча та жіноча мова реклами. Вісник Московського університету. Сер. 19. Лінгвістика та міжкультурна комунікація. М. № 2. С. 46-51.
64. Петренко О. Д. (1999). Мова чоловіків та жінок як одиниця соціолінгвістичного дослідження. Мовознавство. № 1. С. 64-70.
65. Попова З. Д., Стернін І. А. (2007). Нариси з когнітивної лінгвістики. Воронеж: «Истоки». С. 191.
66. Попова Т. Г. (2006). Мовленнєва свідомість як основоположний фактор спілкування. Мовленнєва діяльність. Мовна свідомість. XV Міжнародний симпозіум з психолінгвістики та теорії комунікації, присвячений пам'яті А.А. Леонтьєва. М. С. 229.
67. Потапов В.В. (2002). Багаторівнева стратегія у лінгвістичній гендерології. Питання мовознавства. № 1. С. 103-110.
68. Прохоров Ю. Є. (2004). У пошуках концепту. М. С.12.
69. Пушкарьова Н. Л. (2001). Гендерна лінгвістика та історичні науки. Етнографічних огляд. № 2. С. 31-36.
70. Рогов Є. І. (2002). Психологія відносин чоловіків та жінок. М.:Вид-во ВЛАДО-ПРЕС.

71. Романов А. А. (2000). Гендерний компонент у лінгвістиці: проблеми об'єкту та предмету дослідження. *Animus et anima: мовленнєві картини світу та форми мовленнєвої поведінки*. Москва. С. 4 – 19.

72. Рябов О. В. (2002). Гендерні аспекти міжкультурної комунікації: соціально-філософський аналіз. *Гендер як інтрига пізнання*. М. С.8.

73. Рябов О. В. (2000). Національна ідентичність: гендерний аспект (на матеріалі російської історіографії): дис. д-ра філос. наук О. Рябова. Іваново. С 492.

74. Сабітова З. К. (2003). Гендерна ієрархія та система бінарних протиставлень у мові. *Психолінгвістика та соціолінгвістика: стан та перспективи*. Алмати. С. 273-375.

75. Сайт руху *Osez le féminisme* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osezlefeminisme.fr/>

76. Селіванова О. О. (2008). Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-К. 712 с.

77. Семашко Т. Ф. (2010). Гендерна лінгвістика в системі сучасної мовознавчої науки. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. Вип. 3. С. 166-170.

78. Скаженик Є. Н. (2006). Гендерний аспект комунікативної поведінки. *Ділове спілкування : навч. посібник*. ТРТУ.

79. Скачкова І.І. (2009). Гендерна проблематика у закордонному теоретичному мовознавстві: до історії питання. *Вісник ТГЕУ*. № 4. С. 119-132.

80. Славіна Л. С. (2001). Психологічні умови підвищення інтелектуальної діяльності учнів у навчальній роботі. *Вікова і педагогічна психологія*. Хрестоматія. М. С. 128.

81. Сороколєтова Н. Ю. (2010). Гендерні особливості мовленнєвої поведінки. Інтеграційні процеси у комунікативному просторі регіонів: матеріали Міжнародної наукової конференції. Волгоград. С. 38.

82. Стернін І. А. (2000). Комунікативна поведінка як аспект навчання іноземній мові. Матеріали міжнародної науково-методичної конференції. Вороніж: ВГУ. С. 32-33.

83. Стернін І. А. (2000) Поняття комунікативної поведінки та проблеми її дослідження. Вороніж. С. 4-20.

84. Таннен Д. (1996). Ти мене не розумієш! Чому чоловіки та жінки не розуміють один одного : пер. з англ. М. Персей: АСТ. С. 429.

85. Тернова Н. К. (2019). Займенники як показники гендерних відносин (на матеріалі роману М. Леві «Elle et Lui»). Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»; Зб. наук. праць. Переяслав. Вип. 55. С. 99.

86. Тернова Н. К. (2019). Стилїстична роль займенників у сучасній французькій мові (на прикладі роману М. Леві «Elle et Lui»). Пріоритетні напрями європейського наукового простору (доповнене видання). Ізмаїл. Вип. 9. С.149 – 153.

87. Токарева О. Н. (2006). Специфіка вираження оцінки в гендерному дискурсі: на матеріалі сучасної англійської мови. Уфа. С. 204.

88. Троїцька О. Г. (2000). Гендерні особливості комунікації. Проблеми міжкультурної комунікації. Іваново. С. 374-380.

89. Формановська Н. І. (2002). Мовленнєве спілкування: комунікативно-прагматичний підхід: монографія. М. С. 216.

90. Халєєва І. І. (1999). Гендер як інтрига пізнання. Гендерний фактор в мові та мовленнєва свідомість. М.

91. Харламенкова Н. Є. (2007). Роль батька у диференціації гендерної ідентичності. Психологічний журнал. № 3. С. 56 – 64.

92. Чанишева З. З. (2000). Етнокультурні засади лексичної семантики. Уфа. С.30.
93. Шемчук Ю. М., Андрєєва А. В. (2013). Фемінізація лексичних змін як проблема гендерної лінгвістики. Вісник Балтійського федерального університету ім. І. Канта. Калінінград. № 2. С. 86-90.
94. Щербакова О. А. (2013). Опозиція «маскулинність-фемінінність» та її реалізація у мові та мовленні. Комунікативно-дискурсивні практики у різноманітних національних культурах. М.: МГЛУ. № 5. С. 207-211.
95. Щербініна І. В. (2007). Комунікативна сутність звернень як засобу спілкування у мовознавстві: автореф. дис . канд. філол. наук. Краснодар.
96. Bailly S. (2009). La différence sexuelle dans la langue: imaginaire ou vérité? Femme: de quel sexe êtes-vous? Presses Universitaires de Nancy. P. 99-105.
97. Becquer A., Cerquiglini B., Cholewka N., Courtier M., Fréche J., Mathieu M.-J. (1999). Femme, j'écris ton nom... : guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions. Préface de Lionel Jospin ; [publié par] Centre national de l'an recherche scientifique – Institut national de la langue française. Paris : Documentation française, 1999. P. 42 – 47.
98. Dictionnaire de la langue française / Emile Littré. Tome 3. – Paris, 1992. – 1314 p.
99. Eckert P. (1995). Think practically and look locally: language and gender as community-based practice. Annual review of anthropology. № 21. P. 462-466.
100. Jespersen O. (2000). The Woman. The Feminist Critique of Language. London. P. 229.
101. Lakoff R. Language and Woman's Place. N.Y., 1985.
102. Levy, M. Elle et Lui. Pocket, 2015. p. 1 - 373

103. McGlone J. (1990). Sex differences in human brain asymmetry: A critical survey. *Behavioral and Brain Sciences*. Vol. 3. P. 238.

104. Pearson J. C., Nelson P. E. (2000). *An introduction to Human Communication: Understanding and Sharing*. McGraw-Hill Higher Education.

105. Sheriffs, A. C., McKee, J. P. Qualitative aspects of beliefs about men and women. *Journal of Personality*, 25, p. 451 – 464.

ДОДАТКИ

Методичні матеріали з граматики французької мови на тему «Відносні та присвійні займенники» для застосування на уроках для учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів

Додаток А

Ребус на тему «Відносні та присвійні займенники французької мови»

Слово + слово. Сутність завдання полягає у тому, щоб відгадати зашифрований займенник, додаючи один до одного слова, які належать до різних частин мови. Наприклад : означений артикль жіночого роду однини *la* + питальний прикметник жіночого роду однини *quelle* = *laquelle*; означений артикль чоловічого роду однини *le* + питальний прикметник чоловічого роду однини *quel* = відносний займенник *lequel* і т. д.

1) **Частина слова (означаючого предмет або явище) + ціле слово.** В такий спосіб можна закодувати відносний займенник *duquel* : перший склад слова *durée* – *du* + питальний прикметник чоловічого роду однини *quel* = відносний займенник *duquel*; останні дві голосні літери слова *cadeau* – *au* + питальний прикметник жіночого роду однини *quelle* = складна форма відносного займеннику жіночого роду *auquelle*. Наведений тип ребус допомагає учням засвоїти способи утворення складних форм відносних займенників за допомогою артиклів та їх застосування із прийменниками *à* та *de*.

2) З назви зображуваного предмету необхідно прибрати літери за допомогою коми (ком) – якщо кома знаходиться зліва від ілюстрації, то у слові необхідно виключити першу літеру (або декілька, якщо ком 2-3), якщо праворуч від ілюстрації, то останню (-ні), замість викреслених літер можна додати інші. Наприклад : на малюнку (фото) може бути зображено небо із хмарами – *le ciel*, зліва від зображення може знаходитися одна кома ‘,

зправа – теж одна. Отримуємо сполучення літер *ie*. Біля першої коми має бути зазначена літера *s*, біля другої коми – *n*. Додаємо артикль *le + s + ie + n* = присвійний займенник чоловічого роду однини *le sien*.

3) Літери (сполучення літер, зображення предметів) знаходяться один над одним (один під одним, один в іншому), одна літера знаходиться поряд із іншою або певна літера «йде» в їхньому напрямку. Приклад : над зображенням собаки – *chien* знаходиться артикль *les* та літера *t*, зліва від зображення собаки – дві коми (отже, учні мають викреслити дві літери зі слова *chien*), під зображенням вказана сполука літер *es*. В результаті отримуємо *les t + ien + es* = присвійний займенник жіночого роду у множині *les tiennes*.

У ребусі закреслена літера під зображенням предмету виключається або змінюється на іншу. Розглянемо на прикладі : під зображенням діжки меду (*le miel*) закреслено літеру *l*, праворуч від малюнку вказано літеру *n*. Вирішення ребусу : *le + mie + n* = присвійний займенник чоловічого роду першої особи однини *le mien*.

Додаток Б

Кросворд на тему «Відносні та присвійні займенники французької мови»

Кросворд може містити необмежену кількість запитань з французької граматики. Питання можуть спиратися на граматичні правила, бути у вигляді речень із пропущеними займенниками тощо. В даному прикладі головне закодоване слово містить позитивну оцінку дій учнів (слово «super!»). Воно з'явиться в разі надання правильних відповідей на всі запитання.

	2. l			5. n
	a		4. m	ô
	q		i	t
1. s	u	3. p	e	r
i	e	o	n	e
e	l	s	n	s
n	l	s	e	
	e	e		
		s		
		s		
		i		
		f		
		s		

1. Назвіть форму присвійного займенника чоловічого роду третьої особи однини, де є один власник (*le sien*).

2. Заповніть речення і визначте який відносний займенник пропущено: **la place vers ... (laquelle) nous marchions était loin.**

3. Визначте, займенників якої категорії в рядку представлено більше: *lequel, le mien, duquel, les tiennes, lesquelles, les siens, la leur, auquel, les leurs, les vôtres, laquelle.*

4. Доповніть речення пропущеним займенником і визначте який присвійний займенник відсутній: **votre chambre est mieux que la ... (mienne).**

5. Назвіть форму присвійного займенника першої особи множини, де є декілька власників (*les nôtres*).